

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Фінансове забезпечення соціальних видатків бюджету»

Студента 2 курсу, 2м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та
страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Лазаренко Діана
Анатоліївна

Науковий керівник
науковий ступінь
д.е.н., доцент

Бондаренко Олена
Сергіївна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

верситет.....	1
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ.....	7
1. 1. Сутність та особливості фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету.....	7
1. 2. Зарубіжний досвід фінансового забезпеченні видатків на соціальний захист в Україн.....	15
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Аналіз та динаміка основних показників функціонування соціальної сфери.....	24
2.2. Особливості фінансування соціальної сфери і соціального захисту населення.....	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Інституційні засади фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету.....	47
3.2. Механізм вдосконалення фінансового забезпечення соціальної сфери..	52
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

В Конституції України зазначається, що найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. При цьому держава є активним учасником забезпечення їх реалізації, а це свідчить про її соціальну орієнтацію. Водночас, досягнення стану соціально орієнтованої держави потребує належного життєвого рівня населення, забезпеченого, зокрема, політикою соціального захисту. Політика соціального захисту – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України. Метою цього етапу є економічне зростання, збалансованість між суспільною інтеграцією та соціальною мобільністю. Тому, під час ринкових перетворень економіки особливої актуальності набуває загальносуспільна проблема соціального захисту. В умовах формування в Україні соціально орієнтованої економіки основний тягар соціального захисту покладається на державу, але водночас зростає роль ринкового механізму у проведенні такої політики.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних умовах розвитку економіки нашої країни зростає роль фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету. Оскільки, соціальний захист населення полягає у забезпеченні всіх верств населення сприятливими умовами життя. А складна фінансово-економічна ситуація в країні, часткова окупація її території, веденням військових дій на сході країни, стрімке зниження рівня життя її громадян спричинили збільшення кількості малозабезпечених верств населення, інвалідів, переселенців, багатодітних сімей та інших категорій осіб, що потребують різних видів соціальної допомоги.

У період розвитку самостійності української держави виникає потреба у розробці нових підходів до формування соціально-економічної політики, спрямованої на вирішення соціальних проблем. Дослідження теоретичних основ соціального захисту знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних вчених, зокрема Бойко М.Д., Артус М.М., Хижа Н.М., Міненко В. Л., Чала Н. Д., Демчак Р. Є. та багатьох інших. Різні аспекти соціального захисту населення та їх фінансового забезпечення досліджено у працях таких вітчизняних науковців, як Кириленко О., Андрущенко В., Дем'янишин В., Шаманська Н., Лібанова Е., Лободіна З., Луніна І., Малиняк Б., Тропіна В., Шаварина М., Василик О., Величко О., Козак В., Чугунов І. Проблеми оцінки розвитку та фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету розглянуто у працях відомих науковців: В. Куценко, М. Карліна, В. Гейця, М. Долішнього, С. Пирожкова, І. Лукінова, В. Мандибури, О. Макарової, В. Новикова та інших. Водночас недостатність бюджетного фінансування ресурсів на сучасному етапі розвитку економіки актуалізує питання щодо необхідності більш ефективного використання всіх соціальних видатків держави. Проблеми бюджетного фінансування соціальних видатків визначаються у працях О. Сергієчко, В. Андрущенка, О. Василика, Г. Нечай, В. Опаріна, О. Палій. Дослідженням питань щодо фінансування соціальної сфери займалися і зарубіжні вчені, серед них: М. Фрідман, Д. Роулс, У. Беверидж, І. Бентам, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, А. Пігу.

Вивчення праць, зазначених вище науковців дозволяє визначити основні аспекти фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету, а також визначити основні проблемні питання, які залишаються невирішеними. Невирішеною, зокрема, залишається проблема створення системи фінансування соціальних видатків, яка б відповідала можливостям бюджету нашої країни і водночас забезпечувала б гідний рівень життя населення.

Тому, на підставі вищевикладеного, **метою** даної роботи є обґрунтування особливостей здійснення фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету України.

Виходячи з мети дослідження, необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити сутність і основні види соціального забезпечення населення;
- обґрунтувати поняття та структуру фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету;
- провести аналіз та динаміку основних показників функціонування соціальної сфери;
- охарактеризувати особливості фінансування соціальної сфери і соціального захисту населення;
- дослідити основні аспекти застосування зарубіжного досвіду у фінансовому забезпеченні видатків на соціальний захист в Україні;
- запропонувати напрями удосконалення системи фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету в Україні;
- розглянути перспективи розвитку механізму фінансування соціальної сфери.

Об'єктом дослідження є процес здійснення фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету.

Методи

дослідж
процесі
дослідж
науково
теоретичних
аспекті
фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету в Україні
застосо
економі
статистичні

ення. У
ення
-
практичних
в
увалися
ко-
й

економі
математичні методи аналізу, методи
абстраг ування,
динаміч ного
програм ування,
інформа ційних
техноло гій.

Інформаційною

базою

дослідж ення є
нормати вно-правові
акти з питань соціального захисту та фінансового забезпечення соціальних
видатків бюджету, наукові праці
вітчизн яних і
зарубіж них вчених.
Інформа ція,
викорис тана в
процесі
дослідж ення,
містить офіційн і
дані Державн ого
комітет у
статист ики України,
Державн ої
казначейської служби України, Міністерства фінансів та Міністерства
соціальної політики.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні особливостей фінансового забезпечення соціальних видатків та розвитку наукових підходів і практичних рекомендацій з формування механізмів ефективної реалізації.

Практична

цінність

ь

дослідж
полягає
можливо
застосу
висновк
пропози
здійсненні реформ щодо удосконалення фінансового забезпечення соціальних
видатків бюджету та здійснення фінансування соціального захисту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження
були опубліковані в збірнику КНТЕУ, а саме стаття на тему «Фінансове
забезпечення соціальних видатків бюджету: теоретичні і практичні аспекти».

Структура

роботи

відпові
загальн
та складає
— сторіно
вступу,
розділі
висновк
списку
викорис
джерел та додаткі

дає
им вимогам
ться із
к,
трьох
в,
ів, а також
таних
в.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

1. 1. Сутність та особливості фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету

У фінансовій літературі термін "фінансове забезпечення" зустрічається не дуже часто, і лише в одиноких працях розкривається його зміст. Так, окремі вчені визначають фінансове забезпечення як формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання [118, с. 195]. Дещо специфічне визначення сутності фінансового забезпечення пропонує О. Романенко – як покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою [84, с. 18]. Ми вважаємо, що дані визначення доволі влучно відображають суть явища, однак дискусійним є питання прояву фінансового забезпечення порядку утворення коштів.

На основі проведеного дослідження щодо визначення сутності поняття „фінансове забезпечення соціальних видатків”, можна зробити висновок, що більшість авторів вважає фінансове забезпечення як метод фінансового механізму, який визначає джерела і форми фінансування фондів соціального захисту для забезпечення соціальних потреб населення.

Згідно іншого варіанту, фінансове забезпечення - фінансові ресурси, призначені для забезпечення соціального захисту населення. У даному випадку поняття означає гарантію соціальних виплат за рахунок чітко визначених джерел та їхніх обсягів [52, с. 130].

Для забезпечення реалізації завдань із соціального забезпечення населення необхідні відповідні фінансові ресурси. Виходячи з цього, доцільно провести аналіз трактувань щодо сутності поняття «фінансового забезпечення» на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Аналіз трактувань щодо визначення сутності поняття «фінансове забезпечення» [47, с. 31]

Таким чином, розглянутий підхід до трактування сутності поняття «фінансове забезпечення», в порівнянні з іншими, носить системний характер, оскільки конкретизує складові фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету, а також основні цілі, мету і завдання, що покладені в основу його

організації. Отже, під фінансовим забезпеченням соціальних видатків бюджету розуміють цілісну систему організації та провадження фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери та соціального забезпечення в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

Фінансові можливості держави визначаються обсягом ВВП та науково-обґрунтованим обсягом фонду споживання. Від фінансових можливостей визначається величина коштів, що спрямовуються на соціальний захист населення та соціальне забезпечення. Тому, процес розподілу та перерозподілу вартості ВВП й утворення фондів фінансового забезпечення соціальних видатків є досить складним (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Схема розподілу і перерозподілу ВВП на соціальне забезпечення видатків бюджету [46, с. 130]

З рис. 1.2. доцільно зробити висновки, що у процесі розподілу ВВП частина його вартості у вигляді обов'язкових внесків на державне пенсійне та соціальне страхування підприємствами сфери матеріального виробництва перераховується у Пенсійний фонд України, фонди загальнодержавного соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; медичне страхування; страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття. На цьому етапі формується майже половина обсягів державних соціальних видатків відповідних фондів.

Взаємозв'язок джерел, форм і методів фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету показано на рис. 1.3. Наявність сукупності джерел передбачає використання різних форм фінансування соціальних видатків бюджету: бюджетну; страхову; благодійну; комерційну.

Бюджетна форма передбачає покриття частини видатків на соціальний захист населення за рахунок коштів Державного і місцевих бюджетів. Відповідно до чинного законодавства за рахунок бюджетних коштів фінансуються такі групи видатків:

1. Соціальний захист у випадку непрацездатності;
2. Соціальний захист пенсіонерів;
3. Соціальний захист ветеранів війни та праці;
4. Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді;
5. Соціальний захист безробітних;
6. Допомога у вирішенні житлового питання;
7. Соціальний захист інших категорій населення;
8. Дослідження і розробки у сфері соціального захисту;
9. Інша діяльність у сфері соціального захисту [53, с. 7].

Рис. 1.3. Взаємозв'язок джерел, форм і методів фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету [25, с. 128]

Бюджетна форма фінансування соціальних видатків бюджету охоплює понад 100 видів соціального захисту населення.

Особливістю страхової форми фінансування соціальних видатків є те, що державні цільові фонди такого виду формуються страховим методом за рахунок обов'язкових і необов'язкових страхових внесків. Ця форма доповнює бюджетну й охоплює Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття, Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Функціонування державних соціальних страхових фондів базується на принципах страхування і охоплює усіх юридичних та фізичних осіб.

Благодійна форма фінансування пов'язана з існуванням доброчинних фондів, які функціонують на засадах спонсорства і доброчинності.

Комерційна форма пов'язана з існуванням комерційних структур і забезпечується за рахунок комерційних джерел.

У процесі фінансування соціальних видатків бюджету використовуються різні методи, які можна згрупувати в наступні:

- 1) кошторисне фінансування;
- 2) дотування та субсидіювання;
- 3) кредитування;
- 4) резервування.

Кошторисне фінансування пов'язане з виділенням коштів на соціальний захист установам на основі їхніх планів, які називаються кошторисами. Таке фінансування характерне для бюджетної та частково страхової форми. Інші методи можуть використовуватися у процесі застосування будь-якої форми залежно від виду, мети та суб'єкта фінансування. Кошторисне фінансування - спрямування грошових коштів, акумульованих з різних джерел фінансування, на покриття потреб бюджетних установ соціального захисту населення та виконання ними основних функціональних завдань [118, с. 196].

Більшість видатків бюджетів на цілі соціального захисту населення пов'язані з адресними виплатами у вигляді субсидій, допомог, пенсій, компенсацій тощо. У даному випадку суб'єктами відносин є, з одного боку – держава чи органи місцевого самоврядування, а з іншого – фізичні особи. Це вимагає напрацювання відповідних методів фінансування, адекватних його змісту та призначенню. Особливі форми фінансування використовують Пенсійний фонд України, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, які відповідають змісту, завданням та характеру їхньої діяльності. Вони теж пов'язані з адресністю, індивідуальним підходом до кожного отримувача коштів. Система соціального захисту залежить від національного фактора, оскільки на сучасному етапі Україна переживає період ринкової трансформації, намагаючись створити соціально-орієнтовану економіку.

Кредитування являє собою форму надання державним підприємствам тимчасової фінансової допомоги [111, с. 217].

На Додатку Б узагальнено схему фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету.

З Додатку Б бачимо, що основними джерелами фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету є бюджетне та позабюджетне фінансування. Бюджетне фінансування означає надання в безповоротному порядку коштів із бюджетів різних рівнів суб'єктам господарювання соціальної сфери для повного або часткового покриття їхніх витрат. Позабюджетне фінансування включає самофінансування, кредитування та мобілізацію фінансових ресурсів з інших джерел.

Самофінансування є вихідною формою фінансового забезпечення та передбачає процес відшкодування поточних витрат діяльності суб'єктами господарювання соціальної сфери, а також їхній роз-виток за рахунок власних джерел фінансових ресурсів (прибутку та власних надходжень бюджетних установ).

Кредитування є процесом отримання необхідних грошових коштів у відповідних фінансово-кредитних установах на умовах поворотності, платності, строковості та цільового використання підприємствами й установами соціальної сфери.

До інших форм фінансового забезпечення доцільно віднести спонсорські кошти, надходження від громадських та благодійних фондів, кошти державних цільових фондів. Крім того, зазначимо, що фінансове забезпечення соціальних видатків бюджету має свою специфіку, зумовлену особливостями джерел мобілізації та порядку розподілу грошових коштів у соціальнопобутовій і соціально-культурній складових цієї сфери.

Таким чином, під фінансовим забезпеченням соціальних видатків бюджету розуміють цілісну систему організації та провадження фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери та соціального забезпечення

в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

Основними джерелами фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету є бюджетне та позабюджетне фінансування. Бюджетне фінансування означає надання в безповоротному порядку коштів із бюджетів різних рівнів суб'єктам господарювання соціальної сфери для повного або часткового покриття їхніх витрат. Позабюджетне фінансування включає самофінансування, кредитування та мобілізацію фінансових ресурсів з інших джерел.

В Україні, існують такі форми соціального забезпечення:

1) обов'язкове державне пенсійне страхування; 2) обов'язкове державне соціальне страхування працівників підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності; 3) соціальне забезпечення за рахунок прямих асигнувань з Державного бюджету України; 4) забезпечення за рахунок коштів соціальних фондів підприємств, творчих об'єднань, благодійних організацій і приватних добровільних внесків громадян; 5) утримання непрацездатних громадян у державних, комунальних та інших установах соціального призначення; 6) адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним громадянам за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів; 7) недержавне пенсійне забезпечення громадян згідно з договорами працівників з роботодавцями, недержавними фондами, приватними пенсійними системами.

Основними джерелами фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету є бюджетне та позабюджетне фінансування. Бюджетне фінансування означає надання в безповоротному порядку коштів із бюджетів різних рівнів суб'єктам господарювання соціальної сфери для повного або часткового покриття їхніх витрат. Позабюджетне фінансування включає самофінансування, кредитування та мобілізацію фінансових ресурсів з інших джерел.

1. 2. Зарубіжний досвід фінансового забезпеченні видатків на соціальний захист в Україні

Реформа децентралізації в Україні передбачає реалізацію системи певних заходів, спрямованих на врегулювання та впорядкування повноважень між державою, регіонами та територіальними громадами, у тому числі, в частині реалізації та фінансування соціальних функцій. На даний час результативність надання та фінансування соціальних послуг залежить від ефективності діяльності регіональних та місцевих органів влади та їх спроможності виконувати взяті на себе визначені законом повноваження та обов'язки в умовах децентралізації. В Україні бюджетне фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення здійснюється відповідно до положень ст. 87—91 Бюджетного кодексу України за рахунок державного та місцевих бюджетів [17].

На фінансування системи соціального захисту та забезпечення всіх країн світу витрачається близько 17,2 % світового ВВП [93, с. 5]. Проте, така ситуація спостерігається в країнах з високими рівнями доходів, тому такий середній показник не враховує більшості світового населення, яке живе у країнах з низьким рівнем доходів, у яких на фінансування соціального забезпечення населення спрямовуються значно менші ресурси. Існує суттєва відмінність у структурі та обсягах витрат держав на соціальне забезпечення, що залежить від регіону, особливості організації системи соціального захисту та рівня економічного розвитку країни. Так, якщо країни Європи витрачають на соціальне забезпечення від 20 до 30 % ВВП, то у більшості країн Азії на соціальну допомогу виділяється всього 4—6 % ВВП та значна частина цих коштів спрямовується на фінансування охорони здоров'я, а не на грошові трансфери, що забезпечують захист доходів вразливих верств населення [93]. У цілому у країнах ЄС державні витрати на соціальний захист населення складають близько 40 % загальних державних витрат у таких країнах як Фінляндія, Норвегія, Швеція, Данія, Норвегія, Франція, Німеччина, Словаччина, Греція, Італія та Швейцарія. Найменшу частку державних витрат

на соціальний захист, які складають менше 30% загальних державних витрат серед країн ЄС має Ісландія та Кіпр [94]. Найбільшою частка державного фінансування соціального захисту з місцевих бюджетів є в Данії та становить 56,5 % загальних державних витрат. Переважна більшість країн мають триканальну систему державного фінансування соціального захисту населення, а саме за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та фондів соціального страхування. Однак, такі країни, як Бельгія, Німеччина, Іспанія, Австрія та Швейцарія здійснюють фінансування соціального захисту населення за рахунок коштів регіональних органів влади.

Розподіл державних витрат на фінансування соціального захисту безробітних здійснюється наступним чином:

- фінансування соціального захисту безробітних виключно за рахунок коштів центрального уряду здійснюється в Норвегії, Ісландії, Великій Британії, Швеції та Ісландії;
- децентралізованими ці повноваження є в Данії та Австрії; Іспанія залучає до фінансування також регіональні органи влади;
- найбільш активну участь соціальних фондів страхування у фінансуванні соціального захисту безробітних здійснюється в Бельгії та Італії.

Особливостями фінансування соціального захисту в частині вирішення житлового питання та захисту бездомних та мігрантів є найменший рівень участі соціальних страхових фондів порівняно з фінансуванням цими суб'єктами інших соціальних функцій. Децентралізованим фінансування соціального захисту є у сфері вирішення житлового питання в Данії, Ірландії, Латвії, Литві, Польщі та Великій Британії. Витрати на соціальну допомогу у разі соціального виключення здійснює бере на себе держава в таких країнах, як Австрія, Велика Британія та Німеччина. Місцеві органи влади найбільший вплив на фінансування соціальної допомоги у разі соціального виключення здійснюють в Бельгії, Франції, Італії, Польщі та Швеції [110; 114].

Для того щоб визначити, які видатки належать до соціальних, можна використати класифікацію соціальних видатків, що застосовується

Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), згідно якої соціальні видатки згруповані за дев'ятьма категоріями (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація соціальних видатків, що застосовується Організацією економічного співробітництва і розвитку [108, с. 618]

Категорія видатків	Вид забезпечення
Піклування про літніх людей	Звичайні пенсії, пенсії особам, які достроково пішли у відставку, допомога на дому та послуги за місцем проживання
Піклування про членів сімей військовослужбовців та постраждалих у катастрофах	Пенсії та допомога на поховання;
Допомога у разі недієздатності та тимчасової непрацездатності	Послуги з догляду, допомога у разі недієздатності, допомога постраждалим від аварії на робочому місці та допомога у разі нещасних випадків, виплати у зв'язку з непрацездатністю працівників;
Охорона здоров'я	Видатки на лікування у стаціонарних медичних закладах та амбулаторне лікування, оплата медичних препаратів та виплати на превентивне лікування;
Сім'я та діти	Допомога на дитину та пільгові кредити, допомога по догляду за дитиною, допомога при вагітності та при пологах, допомога самотнім батькам;
Діяльність щодо розвитку ринку праці	Послуги з працевлаштування, фінансування освітніх заходів для молоді та заходів з працевлаштування для непрацездатних;
Соціальна підтримка в разі безробіття	Допомога у разі безробіття, компенсації у разі звільнення, компенсації за дострокове звільнення, пов'язане з кон'юнктурою ринку;
Забезпечення житлом	Грошова допомога на купівлю та найм житла;
Інші заходи соціального захисту	Грошова допомога, яку не можна віднести до інших категорій, призначена малозабезпеченим верствам населення (наприклад, допомога на придбання продуктів харчування чи одягу, поширена в деяких країнах, які не є членами ОЕСР), а також інші соціальні послуги та заходи соціального захисту.

Таким чином, на формування системи соціального забезпечення впливає механізм групування соціальних видатків. В цілому, до соціальних видатків відноситься забезпечення через державні (або приватні) установи соціальних

допомог та інших виплат, що надаються домогосподарствам і приватним особам з метою надання підтримки в ситуаціях, які негативно позначаються на їх матеріальному становищі. Такі допомоги надаються у грошовій або у натуральній формі у вигляді товарів та послуг [114].

Приймаючи до уваги класифікацію соціальних видатків за методологією ОЄСР, в Україні до соціальних видатків слід віднести: видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, забезпечення житлом окремих категорій громадян та видатків державних цільових фондів соціального страхування.

Одним з важливіших питань, що виникає у зв'язку із фінансуванням систем соціального забезпечення, є обрання механізму фінансування, за допомогою якого розподіляються ресурси та забезпечується фінансова рівновага між надходженнями та витратами до системи соціального забезпечення. В практиці розрізняють два механізми фінансування системи соціального забезпечення: шляхом податків та за рахунок страхових внесків. Базою для фінансування шляхом податків можуть бути особисті доходи, капітал, прибуток або споживання (наприклад, податок на додану вартість). У цьому сенсі фінансування соціальних допомог є частиною загального бюджетного процесу, що знаходиться під державним контролем. Механізм фінансування за рахунок податкових надходжень найчастіше пов'язаний із універсальними програмами допомоги, виплатами допомог усім мешканцям.

Право на отримання соціальної допомоги в країнах ЄС зазвичай обумовлено тривалістю проживання. Так, для отримання допомоги в Іспанії необхідно проживання в країні від 3 до 5 років [114]. У деяких країнах соціальна допомога надається всім, хто її потребує, в тому числі іноземцям, що законно проживають на території країни незалежно від тривалості проживання (Швеція, Фінляндія, Норвегія). В цих країнах соціальні послуги гарантуються як громадянські права. Прикладом універсальних допомог є універсальна пенсія за віком у Канаді, Данії і Новій Зеландії, яку іноді називають «демогрантом», а також послуги на- ціональних служб охорони здоров'я у

Великій Британії та Італії. Ці допомоги є виразом солідарності на загальнодержавному рівні, на основі прав бенефіціаріїв як членів спільноти.

Існує багато систем фінансування, що можуть бути використані для фінансування допомог соціального забезпечення. На практиці широко використовуються декілька систем. Так звані змішані системи використовуються тоді, коли допомоги або група допомог фінансуються із використанням більш, ніж однієї системи фінансування. Система соціального забезпечення повинна фінансуватися таким чином, аби було можливо здійснити виплату соціальних допомог в належний час та сплатити адміністративні витрати. Головна мета організації фінансів є забезпечення постійного виконання вимоги платоспроможності.

У країнах-членах Європейського Союзу домінують чотири основні моделі: континентальна (бісмарківська), англосаксонська (модель Беверіджа), скандинавська і південно-європейська. Ця типологія зафіксована в документах Європейської комісії [110, с. 34].

Континентальна модель (інша назва — модель Бісмарка) встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. В основі цієї моделі лежить механізм соціального страхування, отже соціальні видатки фінансуються, переважно, за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих працівників. Таким чином, ця модель передбачає реалізацію правила еквівалентності, коли величина страхових виплат визначається насамперед величиною страхових внесків. В момент свого народження (1880-ті роки) німецька система соціального захисту відтворювала саме цю модель.

В класичному вигляді, ця модель базується на принципі соціального страхування і професійній солідарності, що передбачає існування страхових фондів, якими на паритетних засадах керують власники підприємств та наймані робітники. Такі фонди акумулюють соціальні відрахування з заробітної платні, за рахунок яких здійснюються страхові виплати. Фінансування таких систем відбувається, як правило, незалежно від державного бюджету, оскільки така

модель соціального захисту суперечить принципу бюджетної універсальності (згідно з яким бюджет повинен містити всі без винятку державні прибутки і видатки, не допускаючи зміни однієї суми за рахунок іншої) [87, с. 162].

Сьогодні ця модель, як правило, ґрунтується не лише на принципі соціального страхування. Для малозабезпечених членів суспільства, що не мають можливості отримувати страхові соціальні виплати (наприклад, через відсутність страхового стажу), соціальний захист реалізується через принцип соціальної допомоги. Мова йде про допоміжні механізми, які є відступами від початкових засад бісмарківської моделі. Таким чином, розвиток системи соціальної допомоги приводить до модифікації цієї моделі й збільшення частки бюджетного фінансування системи соціального захисту.

Попри існування принципу обов'язковості соціального страхування, він дотримується не завжди. Це пов'язано з існуванням граничних рівнів зарплатні, вище яких або відбувається лімітування відрахувань, або належність до системи соціального страхування вже не є обов'язковою.

Англосаксонська модель (відома як модель Вільяма Беверіджа) представлена в Європі Великою Британією та Ірландією. Вона базується на таких принципах:

- принцип всезагальності (універсальності) системи соціального захисту — поширення її на всіх громадян, які потребують соціальної допомоги;
- принцип одноманітності й уніфікації соціальних послуг і виплат, що виражається в стандартизованості способів розрахунку розміру та умов надання пенсій і медичного обслуговування;
- принцип розподільної справедливості — основний у даній моделі, оскільки мова йде не про професійну (як у бісмарківській моделі), а про національну солідарність [87, с. 163].

Фінансування таких систем здійснюється як за рахунок страхових внесків, так і за рахунок державного бюджету. Наприклад, фінансування сімейних виплат і видатків на охорону здоров'я здійснюється з державного бюджету, тоді як інші соціальні виплати забезпечуються страховими внесками

найманих робітників і роботодавців. На відміну від континентальної, ця модель передбачає досить низькі соціальні виплати з соціального страхування, при домінуючій ролі соціальної допомоги в системі соціального захисту.

Скандинавська модель характерна для Данії, Швеції та Фінляндії. Соціальний захист у ній розуміється як законне право громадянина. Відмінною рисою скандинавської моделі є широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Отримання соціальних послуг і виплат, як правило, гарантується всім жителям країни й не обумовлюється зайнятістю й виплатою страхових внесків [91, с. 15].

В цілому рівень соціальної захищеності, пропонований цією моделлю, доволі високий. Не в останню чергу це досягається за рахунок активної перерозподільної політики, спрямованої на вирівнювання прибутків.

Необхідною попередньою умовою функціонування даної моделі є високо організоване суспільство, побудоване на основі відданості принципам інституційного суспільства добробуту. Фінансування систем соціального захисту в цій моделі здійснюється, переважно, за рахунок оподаткування, хоча певну роль відіграють страхові внески підприємців і найманих робітників.

Єдиною частиною соціального захисту, виділеною з загальної системи, є страхування від безробіття, яке є добровільним і управляється профспілками. Донедавна наймані працівники були практично звільнені від сплати страхових внесків і брали участь у системі соціального захисту шляхом сплати податків.

Як правило, рівень соціальної захищеності в цій моделі відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Тому сім'я й інші інститути громадянського суспільства відіграють не останню роль, а соціальна політика носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян.

Характерною рисою даної моделі є також асиметрична структура соціальних видатків. Так, в Італії найбільшу частку соціальних видатків займає пенсійне забезпечення (14,7% ВВП при середньоевропейському рівні 12,5%),

тоді як на підтримку сім'ї, материнства, освіти й політику зайнятості витрачаються порівняно незначні кошти (близько 1%).

Таблиця 1.2

Відмінності моделей систем фінансування соціального забезпечення

Параметри моделі	Типи моделей			
	Англосаксонська	Континентальна	Скандинавська	Південно-європейська
Країни розповсюдження	Велика Британія, Ірландія	Австрія, Німеччина	Швеція, Данія, Нідерланди	Італія, Іспанія, Греція, Португалія
Роль держави	Держава – стимулятор індивідуальні активності особи, у т.ч. підприємницької	Держава виправдовує соціальну диференціацію та майнову нерівність, виступає інструментом перерозподілу доходів	Держава запобігає різкій диференціації рівнів доходів	Держава виправдовує соціальну диференціацію та майнову нерівність
Рівень забезпечення прв громадян	Рівні соціальні шанси громадян	Рівновага заходів і влади з адресними програмами соціальної підтримки	Рівні соціальні права, однакові соціальні умови та пільги	Рівень соціальної захищеності відносно низький
Базове положення	Залишковий принцип фінансування малозабезпечених, стимулювання пошуку роботи	Пріоритетність соціального забезпечення сім'ї, а не окремого індивіда	Рівність соціальних умов	Орієнтація на компенсацію втрат тільки для окремих категорій громадян
Фінансування соціальних програм	Переважає позабюджетне	Рівність обсягів державних та приватних витрат	Переважають державні витрати	Переважають приватні витрати
Принцип надання послуг	За залишковим принципом	За місцем роботи (страхування)	Універсальний	За місцем роботи
Рівень державних витрат на соціальну сферу	Низький	Високий	Високий	Низький

З проведеного аналізу фінансування основних функцій соціального захисту в країнах Європи можна говорити про відсутність переваги фінансування соціального захисту населення за державою. Регіональні та

місцеві органи влади здійснюють таке фінансування як за рахунок трансфертів з державного бюджету, так і за рахунок трансфертів соціальних фондів страхування та власних доходів територіальних громад. Так, наприклад, у Нідерландах місцеві органи влади фінансуються виключно за рахунок трансфертів з державного уряду для понесення витрат на соціальний захист населення. В той же час, у Швейцарії більше 90 % витрат фінансується за рахунок власних доходів місцевих органів влади та в деяких випадках із залученням коштів соціальних страхових організацій [114].

Трансферти фондів соціального страхування отримують також місцеві та регіональні органи влади в Австрії, Фінляндії, Словаччині та Словенії. Зауважимо, що кількісні показники делегування повноважень та функцій щодо фінансування різних секторів системи соціального захисту населення в країнах ЄС у значній мірі визначаються рівнем економічного розвитку країни, фінансовим потенціалом територіальних громад, сформованою моделлю фінансування соціального захисту (англосаксонська, континентальна, південно-європейська, перехідна), а також характерним для країни та окремих територіальних громад ступенем солідарності. Тож, як свідчить проведений аналіз, у силу історичних, культурних, політичних та інших факторів у державах однакового рівня економічного розвитку застосовуються різні механізми розподілу функцій щодо фінансування та організації систем соціального захисту.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та динаміка основних показників функціонування соціальної сфери

В соціальній сфері нашої країни діяльність держави має надзвичайно важливе значення для життя суспільства та соціального забезпечення населення. Це зумовлено, як різким падінням доходів переважної більшості населення під час переходу до ринкової економіки, так і традиційною орієнтацією громадян на одержання соціальних послуг саме від держави.

Фінансове забезпечення соціальних видатків бюджету має свої характеристики, що зумовлено особливостями джерел мобілізації та порядку розподілу грошових коштів у соціально-побутовій і соціально-культурній складових цієї сфери. Тому, доцільно спочатку проаналізувати основні показники соціально-економічного розвитку держави в цілому.

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Мінімальна заробітна плата — це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт) (ст. 95 КЗпП, ст. 3 Закону про оплату праці) [39, 45]. Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України, як правило, один раз на рік у Законі про Державний бюджет України з урахуванням пропозицій, вироблених шляхом переговорів представників професійних спілок, власників або уповноважених ними органів, що об'єдналися для ведення колективних переговорів та укладення генеральної угоди (ст. 10 Закону про оплату праці).

Мінімальна пенсія – це державна соціальна гарантія, яка визначається Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Мінімальна пенсія за віком, відповідно до статті 28 Закону, встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність. Розмір мінімальної пенсії за віком для застрахованих осіб встановлюється Законом «Про державний бюджет України» на відповідний рік [39].

В табл. 2.1. проаналізуємо динаміку зміни розміру мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму для працездатних осіб та мінімальної пенсії за віком у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.1

Динаміка мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму для працездатних осіб та мінімальної пенсії за віком у 2013-2017 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення, грн., у 2017 порівняно з 2013 рр.	Відносне відхилення, %, у 2017 порівняно з 2013 рр.
Прожитковий мінімум для працездатних осіб, грн.	1147	1218	1378	1450	1600	453	39,5
Мінімальна заробітна плата, грн.	1147	1218	1378	1450	3200	2053	179,0
Мінімальна пенсія за віком, грн.	894	949	1074	1130	1312	2206	45,8

Як бачимо з табл. 2.1, всі аналізовані показники мають тенденцію до збільшення. Прожитковий мінімум для працездатних осіб у 2017 році збільшився – на 453 грн. або на 39,5 %, мінімальна пенсія за віком – збільшилася з 894 грн. у 2013 році до 1312 грн. у 2017 році. Проте, найбільше збільшився показник мінімальної заробітної плати – майже у 3 рази – з 1147 грн. у 2013 році до 3200 грн. у 2017 році. Збільшення показника пов'язано із прийняттям уряду змін до законодавства, зокрема встановлення з 01.01.2017 року розміру мінімальної заробітної плати – на рівні 3200 грн.

Основні показники соціально-економічного розвитку України
проаналізуємо в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні показники соціально-економічного розвитку в Україні у 2013-2017 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення, грн., у 2017 порівняно з 2013 рр.	Відносне відхилення, %, у 2017 порівняно з 2013 рр.
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду, тис. осіб	487,7	512,2	490,8	390,8	354,4	-133,3	-27,3
Середньомісячна заробітна плата одного працівника	3234	3476	4195	5070	7104	3870	119,7
Обсяг реалізованої промислової продукції ¹ , млн.грн	1006280	1066769	1351374	1565332	1926868	920588	91,5
Обсяг сільськогосподар-ської продукції, млн. грн	308100	370800	544193	631105	690895	382795	124,2
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн.грн	58879,8	50228,7	55917,5	70942,4	101075	42194,8	71,7
Кількість пенсіонерів, тис. чол.	13639,7	13533,3	12147,2	12296,5	11956,2	-1683,5	-12,3
Середній розмір призначеної пенсії	1470,7	1526,1	1581,5	1699,5	1828,3	357,6	24,3
Номинальний розмір ВВП, млрд. грн.	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	1528	105,0
Реальний розмір ВВП, млрд. грн.	1410,6	1365,1	1430,3	2034,4	2079,2	668,6	47,4
Номинальний ВВП на душу населення, грн..	31989	35834	46210	55854	70210	38221	119,5
Зміна споживчих цін (грудень до грудня попереднього року) %	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	13,2	2640,0

З табл. 2.2. зробимо наступні висновки. Протягом досліджуваного періоду кількість зареєстрованих безробітних зменшилася на 133,3 тис. осіб у 2017 році

порівняно з 2013 роком. Номінальна середньомісячна заробітна плата мала тенденцію до збільшення з 3234 грн. у 2013 році до 7104 грн. у 2017 році. Обсяг реалізованої промислової продукції також збільшився майже у два рази – з 1006280 млн. грн. у 2013 році до 1926868 млн. грн. у 2017 році. Обсяг сільськогосподарської продукції збільшився більше, ніж у два рази – з 308100 млн. грн. у 2013 році до 690895 млн. грн. у 2017 році. Обсяг виконаних будівельних робіт також збільшився майже в два рази – з 58879,8 млн. грн. у 2013 році до 101075 млн. грн. у 2017 році.

Поняття «якість життя» має широке коло застосування, але не має загальновизнаної формалізованої структури й стандартного набору індикаторів. Найбільш повний перелік компонентів якості життя, що використовується в розвинених країнах, включає такі блоки: доходи населення; бідність і нерівність; безробіття та використання робочої сили; динаміка демографічних процесів; освіта та навчання; здоров'я, харчування; житлові умови, інфраструктура, зв'язок; ресурси і стан природного середовища; культура, соціальні зв'язки, сімейні цінності; політична та соціальна стабільність (безпека); політичні та цивільні інститути (демократія й участь) [6].

На рис. 2.1. проведемо аналіз основних показників рівня життя в Україні.

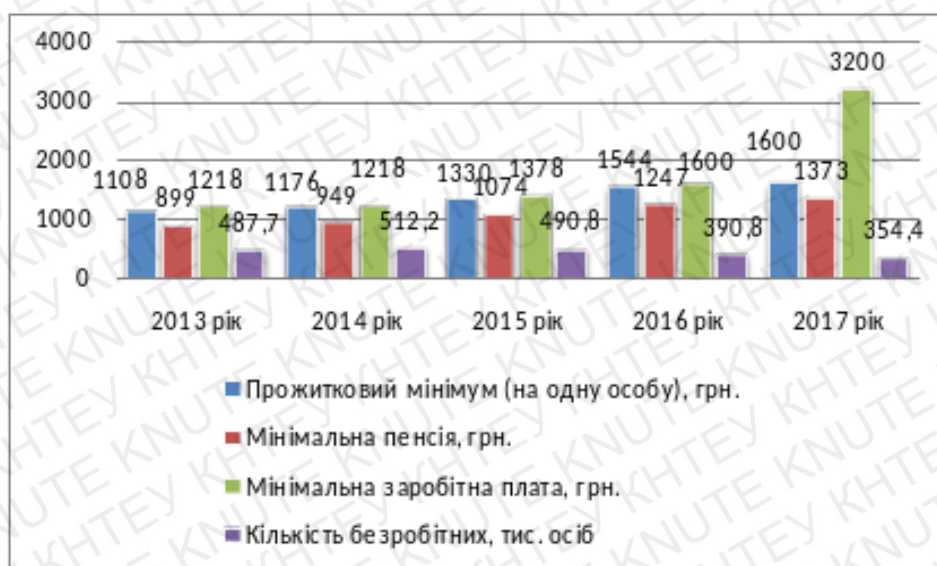

Рис. 2.1. Основні показники рівня життя в Україні за 2013–2017 рр.
(станом на 31.12 звітного року) [8; 10]

Відповідно до статистичних даних, відображених на рис. 2.1, рівень показників якості життя в Україні має позитивні зрушення: так, прожитковий мінімум з 1108 грн. у 2013 р. зріс до 1 600 грн. у 2017 р. Приріст можна відмітити й щодо розміру мінімальної заробітної плати – з 1218 грн. у 2013 році до 3200 грн у 2017 році та пенсії – з 899 грн. у 2013 році до 1373 грн. у 2017 році. Позитивним є й скорочення офіційного рівня безробіття – з 487,7 тис. осіб у 2013 році до 354,4 тис. осіб у 2017 році.

Фінансування соціальної сфери в Україні здійснюється за такими основними напрямками: соціальний захист у випадку непрацездатності; соціальний захист пенсіонерів; соціальний захист ветеранів війни та праці; соціальний захист сім'ї, дітей та молоді; соціальний захист безробітних; допомога у вирішенні житлового питання; соціальний захист інших категорій населення; фундаментальні та прикладні дослідження й розробки у сфері соціального захисту; інша діяльність у сфері соціального захисту [1]. Забезпечення фінансування соціальної сфери відбувається, переважно, за рахунок коштів Зведеного бюджету України. На рис. 2.2. проведемо аналіз динаміки загальних видатків та видатків на соціальний захист зі Зведеного бюджету України за 2013–2017 рр., млн. грн.

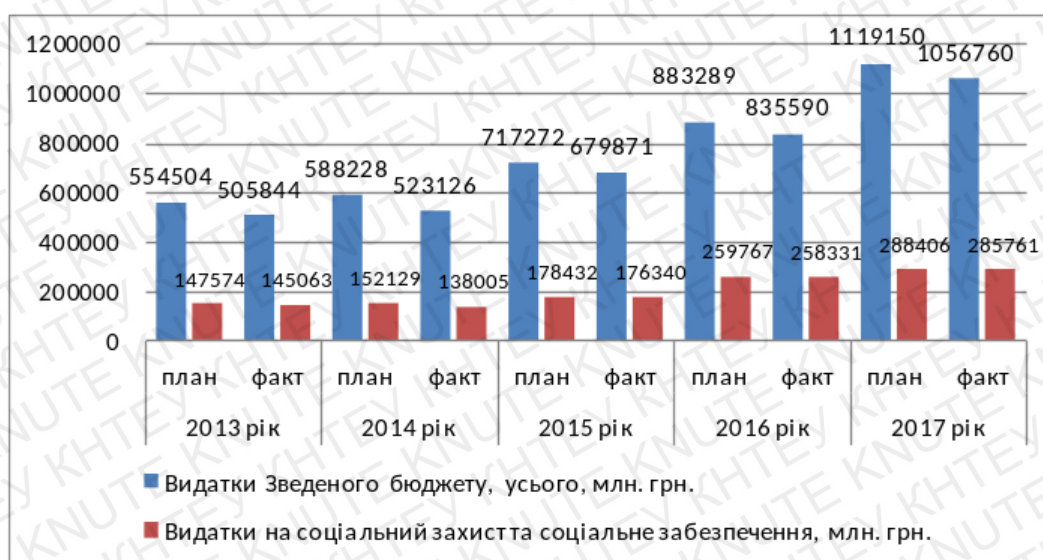

Рис. 2.2. Динаміка загальних видатків та видатків на соціальний захист зі Зведеного бюджету України за 2013–2017 рр., млн. грн. [2; 9]

З рис. 2.2. можемо зробити висновки про те, що у структурі видатків Зведеного бюджету України видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення займають немалу частку видатків – від 26 % до 31 %. У 2013 році – це 28,7 %, у 2014 році – 26,4 %, у 2015 році – 25,9 %, у 2016 – 30,9 %, у 2017 році – 27,0 %. При цьому, протягом досліджуваного періоду фактичне виконання видатків Зведеного бюджету порівняно з плановим було здійснено майже – на 100 %: у 2013 році – 98,3 %, у 2014 році – 90,7 %, у 2015 році – 98,8 %, у 2016 – 99,6 %, у 2017 році – 99,1 %.

Видатки державного бюджету на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків проаналізуємо в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка видатків державного бюджету на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків у 2013-2017 рр., млн. грн.

Показники	Роки					Абсолютне відхилення, грн., у 2017 порівняно з 2013 рр.	Відносне відхилення, %, у 2017 порівняно з 2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017		
Виплата пенсій і допомоги	84506	77149	95882	143764	134650	50144	59,34
Стипендії	294	274	43	44	3932	3638	1237,41
Інші виплати населенню	3604	4069	8126	9474	10400	6796	188,57
Разом	88404	81492	104051	153282	148982	60578	68,52

З табл. 2.3. зробимо наступні висновки. За економічною класифікацією видатків видатки державного бюджету на соціальне забезпечення у 2013-2017 рр. мали тенденцію до збільшення. Всього видатки збільшилися на 60578 млн. грн.. – з 88404 млн. грн.. у 2013 році до 148982 млн. грн.. у 2017 році. Виплата пенсій і допомог збільшилася на 50144 млн. грн., стипендій – на 3638 млн. грн., інших виплат населенню – на 6796 млн. грн..

У табл. 2.4. проаналізуємо видатки місцевих бюджетів на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.4

Динаміка видатків місцевих бюджетів на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків у 2013-2017 рр., млн. грн.

Показники	Роки					Абсолютне відхилення, грн., у 2017 порівняно з 2013 рр.	Відносне відхилення, %, у 2017 порівняно з 2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017		
Виплата пенсій і допомоги	509	391	283	312	57	-452	-88,80
Стипендії	1084	953	1260	1 215	1232	148	13,65
Інші виплати населенню	49518	50989	64816	98 275	129774	80256	162,07
Разом	51111	52333	66359	99 802	131063	79952	156,43

З табл. 2.4. бачимо, що видатки місцевих бюджетів на соціальне забезпечення також мали тенденцію до збільшення – на 79952 млн. грн.. або на 156,43 %, у півтора рази. Зокрема, інші виплати населенню збільшилися – на 80256 млн. грн.. або майже у два рази, стипендії – на 148 млн. грн.. або на 13,65 %, виплати пенсій і допомоги – зменшилися – на 452 млн. грн. або майже у 9 разів.

На рис. 2.3. проаналізуємо динаміку видатків на соціальне забезпечення державного і місцевих бюджетів за економічною класифікацією видатків.

Рис. 2.3. Динаміка видатків на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків у 2013-2017 рр., млн. грн.

З рис. 2.3. можемо зробити висновок про те, що протягом досліджуваного періоду видатки на соціальне забезпечення, як з державного бюджету, так і з місцевих бюджетів, мають тенденцію до збільшення у 2017 році порівняно з 2013 роком, що пов'язано у свою чергу, із збільшення розміру пенсій, стипендій, прожиткового мінімуму доходів громадян, розміру мінімальної заробітної плати, інфляції, збільшення індексу споживчих цін, низьким рівнем доходів громадян України, низька платоспроможність населення і т.д.

Таким чином, рівень показників якості життя в Україні має позитивні зрушення: так, прожитковий мінімум з 1108 грн. у 2013 р. зріс до 1 600 грн. у 2017 р. Приріст можна відмітити й щодо розміру мінімальної заробітної плати – з 1218 грн. у 2013 році до 3200 грн у 2017 році та пенсії – з 899 грн. у 2013 році до 1373 грн. у 2017 році. Позитивним є й скорочення офіційного рівня безробіття – з 487,7 тис. осіб у 2013 році до 354,4 тис. осіб у 2017 році. Протягом досліджуваного періоду кількість зареєстрованих безробітних зменшилася на 133,3 тис. осіб. Номінальна середньомісячна заробітна плата мала тенденцію до збільшення з 3234 грн. у 2013 році до 7104 грн. у 2017 році. Обсяг реалізованої промислової продукції також збільшився майже у два рази – з 1006280 млн. грн. у 2013 році до 1926868 млн. грн. у 2017 році. Обсяг сільськогосподарської продукції збільшився більше, ніж у два рази – з 308100 млн. грн. у 2013 році до 690895 млн. грн. у 2017 році. Обсяг виконаних будівельних робіт також збільшився майже в два рази – з 58879,8 млн. грн. у 2013 році до 101075 млн. грн. у 2017 році. Кількість пенсіонерів в Україні зменшилася – на 1683,5 тис. осіб або на 12,3 % - з 13639,7 тис. осіб у 2013 році до 11956,2 тис. осіб у 2017 році. При цьому середній розмір пенсії збільшився на 24,3 % - з 1470,7 грн. у 2013 році до 1828,3 у 2017 році. За аналізуемий період номінальний розмір ВВП України збільшився у два рази – з 1454,9 млрд. грн. у 2013 році до 2982,9 млрд. грн. При цьому реальний розмір ВВП – збільшився лише на 47,4 % - з 1410,6 млрд. грн. у 2013 році до 2079,2 млрд. грн. у 2017 році. Номінальний ВВП на душу населення збільшився на 119,5 % - з 31989 грн. у 2013 році до 70210 грн. у 2017 році. Зміна споживчих цін має

тенденцію до збільшення (у грудні порівняно з груднем попереднього року) – з 0,5 % у 2017 році до 13,7 % у 2017 році. Найбільшим даний показник був у 2015 році, що пов'язано з значною інфляцією в країні та девальвацією національної валюти.

За економічною класифікацією видатків видатки державного бюджету на соціальне забезпечення у 2013-2017 рр. мали тенденцію до збільшення. Всього видатки збільшилися на 60578 млн. грн.. – з 88404 млн. грн.. у 2013 році до 148982 млн. грн.. у 2017 році. Видатки місцевих бюджетів на соціальне забезпечення також мали тенденцію до збільшення – на 79952 млн. грн.. або на 156,43 %, у півтора рази.

Протягом досліджуваного періоду видатки на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків, як з державного бюджету, так і з місцевих бюджетів, мають тенденцію до збільшення у 2017 році порівняно з 2013 роком, що пов'язано у свою чергу, із збільшення розміру пенсій, стипендій, прожиткового мінімуму доходів громадян, розміру мінімальної заробітної плати, інфляції, збільшення індексу споживчих цін, низьким рівнем доходів громадян України, низька платоспроможність населення і т.д.

2.2. Особливості фінансування соціальної сфери і соціального захисту населення

Під фінансовим забезпеченням соціальної сфери варто розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

У таблиці 2.5 проаналізуємо фактичне виконання видатків державного бюджету за функціональною класифікацією у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.5

Фактичне виконання видатків державного бюджету за функціональною класифікацією у 2013-2017 рр., млн.грн.

Показники	Роки									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Загально-державні функції	52528	50101	68478	65826	106047	103117	121990	117926	147030	142447
Оборона	16161	14843	28761	27363	54571	52005	66702	59349	77837	74346
Громадський порядок, безпека та судова влада	41282	39191	46650	44619	55811	54643	72556	71671	92084	87845
Економічна діяльність	50089	41300	39377	34411	43516	37135	35941	31412	51725	47000
Охорона навколишнього природного середовища	8285	4595	3848	2597	4706	4053	5353	4771	5248	4740
Житлово-комунальне господарство	127659	97	150	112	493	21	39	13	39	18
Охорона здоров'я	14053	12879	11251	10581	12657	11450	12819	12456	17331	16729
Духовний та фізичний розвиток	5531	5112	5457	4872	7605	6619	5077	4959	8217	7898
Освіта	33581	30943	32226	28678	33281	30186	38587	34825	46137	41140
Соціальний захист та соціальне забезпечення	89329	88547	87375	80558	104381	103701	152513	151966	145147	144478
Разом	438498	287608	323573	299617	423068	402930	511577	489348	590795	566641
Міжбюджетні і трансферти	121966	115848	137588	130601	176404	73980	196743	195395	279224	272603
Усього:	560464	403456	461161	430218	599472	476910	708320	684743	870019	839244

З табл. 2.5 зробимо висновки про те, що протягом досліджуваного періоду фактичне виконання видатків державного бюджету значно менше запланованих видатків. Так, у 2013 році при запланованих видатках 560464 млн. грн. фактичні видатки склали – 403456 млн. грн. У 2014 році при плані

461161 млн. грн.. фактичні видатки – 430218 млн. грн. У 2015 році при плані – 599472 млн. грн. фактичні видатки – 476910 млн. грн. У 2016 році при плані – 708320 млн. грн.. планові видатки – 684743 млн. грн.. У 2017 році аналогічна ситуація, при плані – 870019 млн. грн.. фактичні видатки – 839244 млн. Як бачимо, у 2016 та у 2017 роках найбільше виконання видатків державного бюджету – 96 %, у 2014 році – 93 %, у 2015 році – 80 %, у 2013 році – 72 %. Найбільше значення фактичних показників виконання видатків державного бюджету пояснюється збільшенням видатків у зв'язку з погіршенням рівня життя в країні.

Найвищі показники виконання річного плану у 2017 році мають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення – 99,5 %, громадський порядок, безпека та судова влада – 95,4 %, загальнодержавні функції – 96,9 %, на економічну діяльність – 90,9 %, на охорону навколишнього природного середовища – 90,3 % а також міжбюджетні трансферти – 97,6 % та видатки на оборону – 95,5 %. Низький рівень виконання спостерігається за видатками на житлово-комунальне господарство – 43,7 %.

У табл. 2.6 більш детально проаналізуємо фактичне виконання видатків державного бюджету за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.6

Фактичне виконання видатків державного бюджету за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.,
млн. грн.

Показники	Роки									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Соціальний захист на випадок непрацездатності	1072	921	996	846	1288	1 251	1559	1 473	2106	2 062
Соціальний захист пенсіонерів	83234	83 234	81730	75 813	94812	94 812	142586	142 586	133459	133 459
Соціальний захист ветеранів	907	901	858	825	1011	943	1321	1 294	1470	1 452

війни та праці										
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	36	32	32	27	33	30	48	42	75	73
Соціальний захист безробітних	379	254	75	55	60	58	41	41	0	0
Допомога у вирішенні житлового питання	975	502	938	448	1609	1 434	1464	1 351	1785	1 633
Соціальний захист інших категорій населення	2672	2 660	2704	2 503	5208	5 074	5188	5 108	5725	5 653
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	21	21	21	20	17	17	16	16	22	21
Інша діяльність у сфері соціального захисту	32	22	22	21	343	82	290	55	505	125
Разом	89328	88547	87376	80558	104381	103701	152513	151966	145147	144478

З табл. 2.6 бачимо, що фактичні видатки майже виконані згідно запланованих видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Так, у 2013 році при запланованих видатках 89328 млн. грн. фактичні видатки склали – 88547 млн. грн. У 2014 році при плані 87376 млн. грн. фактичні видатки склали – 80558 млн. грн., у 2015 році – при запланованих видатках 104381 млн. грн. фактичні видатки склали – 103701 млн. грн., у 2016 році при плані – 152513 млн. грн.. факт – 151966 млн. грн., у 2017 році – при плані – 145147 млн. грн.. фактичні видатки склали – 144478 млн. грн.

На рис. 2.4 проаналізуємо виконання запланованих видатків державного бюджету за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

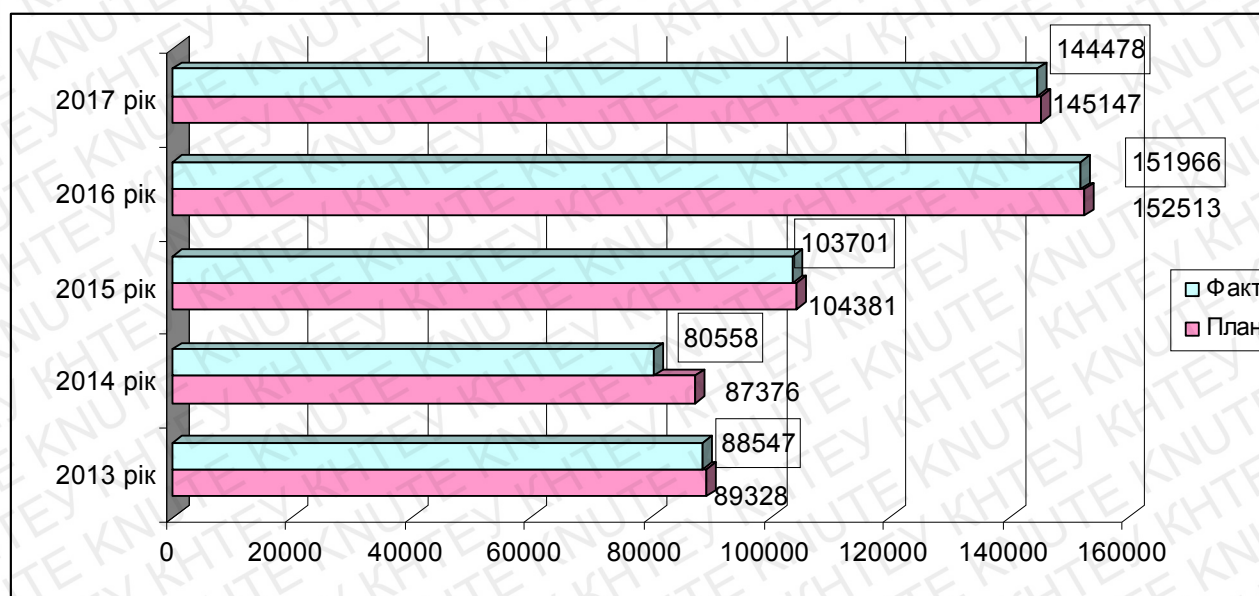

Рис. 2.4 Виконання запланованих видатків державного бюджету за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр., млн..грн.

З рис. 2.4 зробимо наступні висновки про те, що фактичні видатки державного бюджету майже на 100 % виконані порівняно із запланованими видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення.

У табл. 2.7 проаналізуємо виконання запланованих видатків державного бюджету за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.7

Виконання запланованих видатків державного бюджету за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

Значення показника	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
План, млн. грн.	89328	87376	104381	152513	145147
Факт, млн. грн.	88547	80558	103701	151966	144478
% виконання	99,1	92,2	99,3	99,6	99,5

З табл. 2.7 бачимо, що у 2013 році фактичне виконання запланованих видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення складає – 99,1 %, у 2014 році – 92,2 %, у 2015 році – 99,3 %, у 2016 році – 99,6

%, у 2017 році – 99,5 %. Найбільше значення виконання у 2016 році, найменше – у 2014 році.

У табл. 2.8 проаналізуємо фактичне виконання видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.8

Фактичне виконання видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією у 2013-2017 рр., млн.грн.

Показники	Роки									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Загально-державні функції	12979	11601	13385	11020	15799	14526	18542	16208	25823	23802
Оборона	3	2	4	2	13	11	10	8	16	14
Громадський порядок, безпека та судова влада	252	218	288	246	354	319	426	386	705	635
Економічна діяльність	17568	9459	17340	9227	23049	19122	43102	34768	69553	55883
Охорона навколишнього природного середовища	2852	999	2783	885	2455	1477	2760	1484	4445	2609
Житлово-комунальне господарство	12456	7608	21478	17697	17587	15679	20479	17535	30799	27171
Охорона здоров'я	50908	48689	52866	46569	62786	59551	66002	62952	90842	85662
Духовний та фізичний розвиток	9892	8549	10980	8985	10256	9609	12815	11926	17499	16444
Освіта	78384	74596	80778	71432	87854	84007	100320	94610	145393	136616
Соціальний захист та соціальне забезпечення	58246	56515	64754	57446	74050	72639	107253	106365	143257	141283
Разом	243540	218236	264656	223509	294203	276940	371709	346242	528333	490119
Міжбюджетні і трансферти	1808	1609	2272	2118	4206	3144	4358	4171	6124	5968
Усього:	245348	219845	266928	225627	298409	280084	376067	350413	534457	496087

З табл. 2.8 зробимо наступні висновки. Протягом досліджуваного періоду фактичні видатки місцевих бюджетів нижчі порівняно із запланованими. Так, у 2013 році при запланованих видатках – 245348 млн. грн.. фактичні видатки склали – 219845 млн. грн., у 2014 році при запланованих видатках – 266928 млн. грн.. фактичні видатки склали – 225627 млн. грн., у 2015 році при запланованих видатках – 298409 млн. грн.. фактичні видатки склали – 280084 млн. грн., у 2016 році при запланованих видатках – 376067 млн. грн.. фактичні видатки склали – 350413 млн. грн., у 2017 році при запланованих видатках – 534457 млн. грн.. фактичні видатки склали – 496087 млн. грн.

У табл. 2.9 більш детально проаналізуємо фактичне виконання видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.9

Фактичне виконання видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.,
млн. грн.

Показники	Роки									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Соціальний захист на випадок непрацездатності	6932	6761	7783	7115	7503	7448	8880	8836	11025	10768
Соціальний захист пенсіонерів	4284	4030	4520	3999	4991	4776	5245	5025	7007	6768
Соціальний захист ветеранів війни та праці	4313	3986	4863	3864	4590	4428	5729	5683	5388	5340
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	35938	35679	39809	36373	36566	36449	40769	40665	45011	44051
Соціальний захист безробітних	0	0	0	0	1	1	61	53	120	108
Допомога у вирішенні житлового питання	2394	2179	3019	2151	14441	14081	40455	40274	67295	67096

Соціальний захист інших категорій населення	3450	3077	3677	3068	3880	3543	3301	3231	3868	3819
Інша діяльність у сфері соціального захисту	935	803	1082	876	2079	1913	2813	2598	3544	3333
Разом	58246	56515	64753	57446	74051	72639	107253	106365	143258	141283

З табл. 2.9 зробимо наступні висновки. У 2013 році при запланованих видатках місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення у розмірі – 58246 млн. грн., фактичні видатки склали – 56515 млн.грн. У 2014 році при плані 64753 млн. грн. фактичні видатки склали – 57446 млн. грн., у 2015 році при плані 74051 млн. грн.. фактичні видатки – 72639 млн. грн., у 2016 році при плані – 107253 млн. грн.. факт – 106365 млн. грн.. У 2017 році при запланованих видатках 143258 млн. грн.. фактичні видатки – 141283 млн. грн.

На рис. 2.5 проаналізуємо виконання запланованих видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

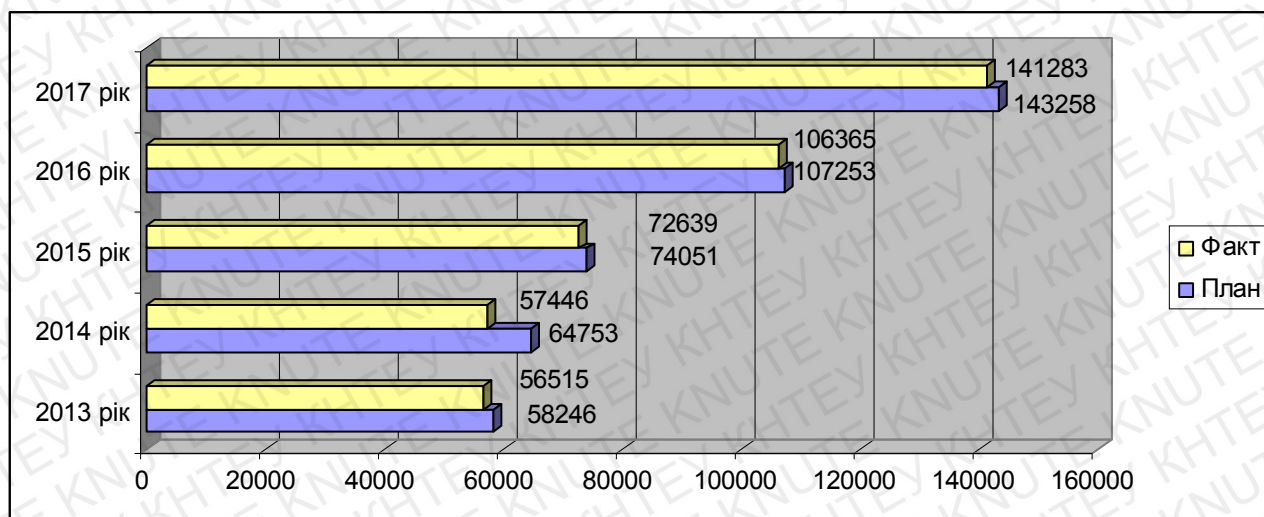

Рис. 2.5 Виконання запланованих видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр., млн.грн.

З рис. 2.5 зробимо наступні висновки про те, що фактичні видатки місцевих бюджетів майже на 100 % виконані порівняно із запланованими видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення.

У табл. 2.10 проаналізуємо виконання запланованих видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

Таблиця 2.10

Виконання запланованих видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр.

Значення показника	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
План, млн. грн.	58246	64753	74051	107253	143258
Факт, млн. грн.	56515	57446	72639	106365	141283
% виконання	97,0	88,7	98,1	99,2	98,6

З табл. 2.10 бачимо, що у 2013 році фактичне виконання запланованих видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення складає – 97 %, у 2014 році – 88,7 %, у 2015 році – 98,1 %, у 2016 році – 99,2 %, у 2017 році – 98,6 %. Найбільше значення виконання у 2016 році, найменше – у 2014 році.

Таблиця 2.11

Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальній структурі видатків бюджету України у 2013-2017 рр., млн. грн.

Показники	Роки					Абсолютне відхилення, грн., у 2017 порівняно з 2013 рр.	Відносне відхилення, %, у 2017 порівняно з 2013 рр.
	2013	2014	2015	2016	2017		
Видатки державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення	88547	80558	103701	151966	144478	55931	63,17
Видатки державного бюджету без	287608	299617	402931	489348	566850	279242	97,09

міжбюджетних трансфертів, всього							
Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків державного бюджету	30,79	26,89	25,74	31,05	25,49	-5,30	-17,21
Видатки місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення	56515	57446	72639	106365	141283	84768	149,99
Видатки місцевих бюджетів всього	219845	225627	280084	350413	496087	276242	125,65
Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків місцевих бюджетів	25,71	25,46	25,93	30,35	28,48	2,77	10,79
Видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення	145062	138004	176340	258331	285761	140699	96,99
Видатки зведеного бюджету всього	507453	525244	683015	839761	1062937	555484	109,47
Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі	28,59	26,27	25,82	30,76	26,88	-1,70	-5,95

видатків зведеного бюджету							
----------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

З табл. 2.11 зробимо наступні висновки. Протягом досліджуваного періоду видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків як державного, так і місцевих бюджетів складала близько 30 %. У 2013 році видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків державного бюджету складала – 30,79 %, у 2014 році – 26,89 %, у 2015 році – 25,74 %, у 2016 році – 31,05 % та у 2017 році – 25,49 %. Спостерігається тенденція до зменшення на 5,30 % у 2017 році порівняно з 2013 роком.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків місцевих бюджетів складала: у 2013 році – 25,71 %, у 2014 році – 25,46 %, у 2015 році – 25,93 %, у 2016 році – 30,35 % та у 2017 році – 28,48 %. Спостерігається тенденція до збільшення на 2,77 % у 2017 році порівняно з 2013 роком.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення відповідно у структурі Зведеного бюджету України складала: у 2013 році – 28,59 %, у 2014 році – 26,27 %, у 2015 році – 25,82 %, у 2016 році – 30,76 % та у 2017 році – 26,88 %. Спостерігається тенденція до незначного зменшення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальній структурі видатків на 1,70 % у 2017 році порівняно з 2013 роком.

Таким чином, фінансування соціальної сфери - цілісна система організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

Фактичні видатки державного бюджету майже виконані згідно запланованих видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Так, у 2013 році при запланованих видатках 89328 млн. грн. фактичні видатки склали

– 88547 млн. грн. У 2014 році при плані 87376 млн. грн. фактичні видатки склали – 80558 млн. грн., у 2015 році – при запланованих видатках 104381 млн. грн. фактичні видатки склали – 103701 млн. грн., у 2016 році при плані – 152513 млн. грн.. факт – 151966 млн. грн., у 2017 році – при плані – 145147 млн. грн.. фактичні видатки склали – 144478 млн. грн. Щодо видатків місцевих бюджетів, то у 2013 році при запланованих видатках місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення у розмірі – 58246 млн. грн., фактичні видатки склали – 56515 млн.грн. У 2014 році при плані 64753 млн. грн. фактичні видатки складали – 57446 млн. грн., у 2015 році при плані 74051 млн. грн.. фактичні видатки – 72639 млн. грн., у 2016 році при плані – 107253 млн. грн.. факт – 106365 млн. грн.. У 2017 році при запланованих видатках 143258 млн. грн.. фактичні видатки – 141283 млн. грн.

Фактичні видатки державного бюджету і місцевих бюджетів майже на 100 % виконані порівняно із запланованими видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр. У 2013 році фактичне виконання запланованих видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення складає – 99,1 %, у 2014 році – 92,2 %, у 2015 році – 99,3 %, у 2016 році – 99,6 %, у 2017 році – 99,5 %. Найбільше значення виконання у 2016 році, найменше – у 2014 році. У 2013 році фактичне виконання запланованих видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення складає – 97 %, у 2014 році – 88,7 %, у 2015 році – 98,1 %, у 2016 році – 99,2 %, у 2017 році – 98,6 %. Найбільше значення виконання у 2016 році, найменше – у 2014 році.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків як державного, так і місцевих бюджетів складали близько 30 %. У 2013 році видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків державного бюджету складали – 30,79 %, у 2014 році – 26,89 %, у 2015 році – 25,74 %, у 2016 році – 31,05 % та у 2017 році – 25,49 %. Спостерігається тенденція до зменшення на 5,30 % у 2017 році порівняно з 2013 роком.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків місцевих бюджетів складали: у 2013 році – 25,71 %, у 2014 році – 25,46 %, у 2015 році – 25,93 %, у 2016 році – 30,35 % та у 2017 році – 28,48 %. Спостерігається тенденція до збільшення на 2,77 % у 2017 році порівняно з 2013 роком.

Рівень показників якості життя в Україні має позитивні зрушення: так, прожитковий мінімум з 1108 грн. у 2013 р. зріс до 1 600 грн. у 2017 р. Приріст можна відмітити й щодо розміру мінімальної заробітної плати – з 1218 грн. у 2013 році до 3200 грн у 2017 році та пенсії – з 899 грн. у 2013 році до 1373 грн. у 2017 році. Позитивним є й скорочення офіційного рівня безробіття – з 487,7 тис. осіб у 2013 році до 354,4 тис. осіб у 2017 році. Протягом досліджуваного періоду кількість зареєстрованих безробітних зменшилася на 133,3 тис. осіб. Номінальна середньомісячна заробітна плата мала тенденцію до збільшення з 3234 грн. у 2013 році до 7104 грн. у 2017 році. Обсяг реалізованої промислової продукції також збільшився майже у два рази – з 1006280 млн. грн. у 2013 році до 1926868 млн. грн. у 2017 році. Обсяг сільськогосподарської продукції збільшився більше, ніж у два рази – з 308100 млн. грн.. у 2013 році до 690895 млн. грн. у 2017 році. Обсяг виконаних будівельних робіт також збільшився майже в два рази – з 58879,8 млн. грн.. у 2013 році до 101075 млн. грн.. у 2017 році. Кількість пенсіонерів в Україні зменшилася – на 1683,5 тис. осіб або на 12,3 % - з 13639,7 тис. осіб у 2013 році до 11956,2 тис. осіб у 2017 році. При цьому середній розмір пенсії збільшився на 24,3 % - з 1470,7 грн. у 2013 році до 1828,3 у 2017 році.

За економічною класифікацією видатків видатки державного бюджету на соціальне забезпечення у 2013-2017 рр. мали тенденцію до збільшення. Всього видатки збільшилися на 60578 млн. грн.. – з 88404 млн. грн.. у 2013 році до 148982 млн. грн.. у 2017 році. Видатки місцевих бюджетів на соціальне забезпечення також мали тенденцію до збільшення – на 79952 млн. грн.. або на 156,43 %, у півтора рази.

Протягом досліджуваного періоду видатки на соціальне забезпечення за економічною класифікацією видатків, як з державного бюджету, так і з місцевих бюджетів, мають тенденцію до збільшення у 2017 році порівняно з 2013 роком, що пов'язано у свою чергу, із збільшення розміру пенсій, стипендій, прожиткового мінімуму доходів громадян, розміру мінімальної заробітної плати, інфляції, збільшення індексу споживчих цін, низьким рівнем доходів громадян України, низька платоспроможність населення і т.д.

Основна частина видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення забезпечується за рахунок коштів державного бюджету. Протягом досліджуваного періоду фінансове забезпечення соціальних видатків бюджету збільшилося за всіма напрямками, що свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки громадян українського суспільства та спробу їх реформувати. Проте негайного вирішення потребує проблема створення ефективних організаційно-фінансових механізмів забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Видатки місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення мають тенденцію до збільшення – з 56515 млн. грн. у 2013 році до 141283 млн. грн. у 2017 році. У 2013 році видатки складали – 56515 млн. грн.; у 2014 році – 57446 млн. грн.; у 2015 році – 72639 млн. грн.; у 2016 році – 106365 млн. грн.; у 2017 році – 141283 млн. грн. Видатки місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення збільшилися в 1,5 рази або на 84768 млн. грн. збільшення відбулося за рахунок збільшення видатків на допомогу у вирішенні житлового питання – на 64917 млн. грн., видатки на соціальний захист сім'ї, дітей і молоді – на 8372 млн. грн., видатки на соціальний захист на випадок безробітності – на 4007 млн. грн., на соціальний захист пенсіонерів - на 2738 млн. грн., на іншу діяльність у сфері соціального захисту – на 2530 млн. грн., на соціальний захист ветеранів війни та праці – на 1354 млн. грн., соціальний захист інших категорій населення – на 742 млн. грн., на соціальний захист безробітних – на 108 млн. грн. Таким чином, протягом досліджуваного періоду спостерігається збільшення видатків,

що пояснюється зниженням рівня життя населення, збільшенням інфляції та ін. Отже, розглянуті статті бюджетного фінансування соціальної сфери зросли за всіма напрямками, що свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки громадян українського суспільства та намагання їх реформувати. Проте термінового вирішення потребує проблема створення ефективних організаційно-фінансових механізмів забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Фінансування соціальної сфери - цілісна система організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ

3.1. Інституційні засади фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету

В сучасних умовах інституційні засади фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету знаходять в основі розвитку соціальної сфери країни. В свою чергу, метою розвитку соціальної сфери країни є підвищення якості життя населення, що включає не лише споживання матеріальних благ та послуг, а й задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат. Досягнення цієї мети потребує значних затрат фінансових ресурсів, акумулювання яких повинно відбуватись як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання.

Інституційна структура системи фінансового регулювання еволюціонує та удосконалюється разом з інституційною системою суспільства. Інституційні зміни не відбуваються дискретно, для них характерний поступовий перехід від старих до нових інститутів, залежність від тенденцій попереднього розвитку визначає інституційну стійкість суспільства. Також взаємовплив спостерігається між інституційним середовищем суспільства та державною фінансовою політикою. Позитивні результати запланованих інституційних змін сприятимуть підвищенню дієвості механізмів управління державними фінансами в системі соціально-економічного розвитку. В умовах сьогодення модель економічного зростання країни повинна поєднувати інноваційні та соціальні фінансово-бюджетні складові, що забезпечить якісне функціонування системи державних фінансів.

Надзвичайно актуальним для будь-якого суспільства є визначення рівня соціальних видатків. Розвинені країни світу мають достатньо високі стандарти соціального забезпечення та відповідний рівень видатків на соціальні потреби. На даний час у державі акцентується увага на збільшенні видатків соціального

характеру, що є, безумовно, необхідним й актуальним, з огляду на необхідність підвищення рівня та якості життя населення. Водночас слід ураховувати й можливості бюджету щодо здійснення таких заходів на середньо- та довгострокову перспективу. Незважаючи на різні позиції щодо визначення рівня видатків соціального спрямування, слід зазначити: високий рівень соціального забезпечення населення неможливий у бідній країні, тому єдиною передумовою його підвищення є реалізація стратегії прискореного економічного зростання. Спрямованість державної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання не виключає збереження наявного рівня соціальної підтримки і навіть її збільшення за умов оптимізації структури соціальних видатків щодо забезпечення їх пріоритетного спрямування на розвиток людини

Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетного регулювання як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку. Інститути фінансової системи мають складну внутрішню структуру норм та правил, їх розвиток знаходиться у тісному взаємозв'язку з еволюцією інститутів державного управління та макроекономічного регулювання. Слід відмітити, що ефективність розвитку державних фінансів, національної економіки та суспільства в цілому залежить від адекватності інститутів сучасним реаліям, терміну початку, етапів та імплементації необхідних інституційних змін.

Однією з передумов успішного функціонування національної економіки є інституційне забезпечення реалізації соціальних гарантій держави. Інституційне забезпечення, тобто інститути та інституції, формують норми та нормативи реалізації соціальних гарантій держави, а саме – інвестиційний, інноваційний клімат, що сприяє підвищенню продуктивності праці і якості надання соціальних послуг.

Для формування фінансових ресурсів для забезпечення соціальних видатків держави, використовуються різні інструменти, зокрема: оподаткування, обов'язкові платежі, соціальне страхування, благодійництво.

Для цього залучається економічно активне населення, яке сплачує податки з активів та доходів. Саме тому формування фінансових ресурсів для забезпечення соціальних видатків держави залежить від можливостей населення отримувати трудові доходи, їх купівельної спроможності. Інструмент оподаткування використовується також щодо результатів господарської діяльності юридичних і фізичних осіб, фінансових операцій з капіталом.

Крім того, для формування фінансових ресурсів забезпечення реалізації соціальних видатків держави використовується механізм обов'язкового або добровільного соціального страхування. За допомогою обов'язкового соціального страхування формуються державні цільові фонди за рахунок сплати страхових внесків громадянами. У випадку настання страхової події застраховані особи мають можливість отримати соціальну допомогу. Добровільне соціальне страхування (медичне, пенсійне) є специфічною формою заощадження населенням доходів та використання їх у майбутньому на соціальні цілі.

Окремим інструментом для наповнення фінансових ресурсів для забезпечення соціальних видатків держави є платежі від приватизації державного майна, державне мито, адміністративні штрафи, фінансові санкції, відсотки банків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами; за оренду майна, яке знаходиться у власності органів місцевого самоврядування, від продажу основного капіталу, державних запасів, товарів і нематеріальних цінностей.

Іншим інструментом соціальних видатків держави є благодійництво, яке відображається у формі грошових пожертв під визначені соціальні цілі. Особливо актуальним питання одержання допомоги від благодійників стало в умовах дефіциту бюджетних коштів. В свою чергу держава звільняє благодійні організації від сплати податку на прибуток з будь яких видів чи сум доходів (за умови перебування в Реєстрі неприбуткових організацій чи установ).

Фіскальні органи здійснюють контроль за не зловживанням статуту «неприбутковості» з боку благодійних організацій. Якщо в результаті такого

контролю будуть виявлені порушення законодавства про неприбуткові організації (наприклад, для благодійних організацій – це Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації»), це може стати підставою для виключення організації з Реєстру.

Важливим інститутом соціального захисту населення постає соціальна допомога — особливо найбільш необхідним, проте в перехідній економіці це прагнення держави наштовхнулося на фінансову нереалізованість, особливо щодо забезпечення населенню гарантованого мінімального прибутку та відповідного рівня пенсій. Система соціального захисту залучає систему заходів, розроблених для забезпечення прожиткового мінімуму та доступу до гарантованих соціальних послуг усіх членів суспільства: не тільки окремим громадянам, але й інститутам, від діяльності яких значною мірою залежить життєвий рівень населення — це в першу чергу фінансування медичного обслуговування та освіти. Серед надбудовних факторів інституційного вдосконалення соціальної економіки визначальну роль відіграють юридичні, зокрема вдосконалення чинних і ухвалення нових правових законів для формування юридичних форм інституційних змін у сфері базисних (економічних) відносин і вдосконалення на цій основі господарського механізму, який теж є важливим фактором інституційних перетворень.

Розвиток науки і технологій опосередковано впливає на зміни й перетворення соціально-економічних інститутів через технологічно-економічні (спеціалізація, кооперування) та організаційно-економічні взаємини. Брак у нашій країні належних зрушень у сфері науки внаслідок недостатнього інституційного забезпечення та несформованості раціональних форм управління економікою призвели до погіршення соціального стану 90 % населення.

Нині особливо важливою постає необхідність інституційних змін в економіці соціального сектору, що потребує активізації державного управління та координації всіх сфер підприємництва та господарської діяльності державних і недержавних, комерційних і некомерційних організацій, оскільки

млява економічна робота з ринком тільки посилює суперечності економіки й гальмує розв'язання проблем соціальної сфери.

Докорінних змін потребують недосконалі та суперечливі закони, підзаконні акти, що регулюють відносини у сфері охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення, нових підходів потребують проблеми визначення заробітної плати у всіх сферах матеріального і нематеріального виробництва, оскільки нинішня середня заробітна плата в нашій країні ледь перевищує мінімально необхідний її рівень і не забезпечує відтворення робочої сили. Це й призвело до того, що в державі немає навіть простого відтворення населення й виникла загрозлива тенденція перевищення смертності над народжуваністю, а отже — депопуляції українського народу.

Змін потребують фінансові інститути, зокрема — з метою адаптації сфери охорони здоров'я та системи пенсійного забезпечення до умов ринкової економіки, і ці зміни повинні передбачати диференціацію підходів щодо організації їхнього фінансування та самофінансування. Так, важливою інституційною складовою сфери охорони здоров'я є забезпечення конституційного права громадян України на безоплатну медичну допомогу, не менш важливою складовою постають науково-дослідні інститути, діяльність яких — невід'ємний елемент загальноекономічного інноваційного процесу. Найефективніші інституційні зміни в цій галузі пов'язані з розвитком кооперації між державою, академічними центрами, фармацевтичними компаніями та компаніями, що виробляють медичну техніку за формою спільних дослідних центрів, консорціумів та спільних дослідницьких програм.

Не можна вважати досконалим перерозподіл обмежених коштів державного та місцевих бюджетів на користь соціального сектору економіки зі збільшенням загальної суми видатків на соціальний сектор у цілому, на практиці такий перерозподіл ресурсів на користь соціалізації призведе до погіршення умов виробництва інших сектора економіки. Найприйнятніше розв'язання проблеми зростання обсягу фінансування соціального сектору економіки — належна діяльність держави щодо оптимізації структури всієї сукупності

суспільних благ, ресурсного забезпечення їх виробництва та розподіл фінансування за принципом економічної доцільності. Без забезпечення високих темпів економічного зростання економіки та активної ролі держави щодо вдосконалення податкової політики, збільшення обсягу прибуткової частини державного та місцевих бюджетів істотне збільшення видатків на соціальні потреби в найближчі роки малоймовірне, тому важливим напрямом державної політики можна вважати залучення до соціальної сфери економіки небюджетних джерел фінансування.

Тож держава, як вагомий засіб забезпечення зростання соціальної сфери й економіки в цілому, має рахуватися з таким важливим його джерелом, яким є рівень соціального забезпечення населення за рівнем заробітної плати. Не можна визнати нормальною ситуацію, коли найдієвіший вплив на проведення доцільної внутрішньої економічної політики та процес прийняття рішень на користь соціального розвитку української економіки належать міжнародному тискові.

3.2. Механізм вдосконалення фінансового забезпечення соціальної сфери

Сучасний механізм фінансування соціальної сфери в Україні ґрунтується на ряді джерел, серед яких - бюджетні асигнування, кошти юридичних та фізичних осіб, ресурси страхових фондів, сформовані за рахунок страхових відрахувань застрахованих осіб та роботодавців, донорські кошти благодійних організацій і фондів, кредитування. Необхідність державного фінансування соціальної сфери зумовлена нездатністю ринкової економіки задовольняти потреби населення у всіх необхідних соціальних благах та послугах, а також значною диференціацією населення за рівнем доходу, яка значно посилюється в умовах економічної кризи.

Пріоритетами Державного бюджету на 2018 рік визначено: зростання національної економіки та підвищення доходів населення, посилення обороноздатності країни, підтримку аграрного сектору та будівництва доріг, децентралізацію та енергоефективність, розвиток людського капіталу: освіти, науки, медицини, культури.

На 2018 рік прогнозується зростання реального ВВП – 3% при інфляції – на рівні 9%. Номінальний ВВП – 3 332,2 млрд грн; індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року) – 109%; індекс цін виробників (грудень до грудня попереднього року) – 110,3%; рівень безробіття населення віком 15-70 років – 9,1%.

Основні напрями фінансування бюджетної політики на 2018—2020 роки (далі — Основні напрями) ґрунтуються на положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Коаліційної угоди, Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Стратегії сталого розвитку “Україна—2020”, програм співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

У таблиці 3.1 проведемо аналіз планових видатків державного бюджету на 2018 рік.

Таблиця 3.1

Планові видатки державного бюджету
за функціональною класифікацією на 2018 рік, млн.грн.

Показники	План на 2018 рік					
	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	Затвердже но Верховно ю Радою України на 2018 рік	План на 2018 рік з урахуванн ям внесених змін	Затвердже но Верховно ю Радою України на 2018 рік	План на 2018 рік з урахуванн ям внесених змін	Затвердже но Верховно ю Радою України на 2018 рік	План на 2018 рік з урахуванн ям внесених змін
Загально-державні функції	175590	175589	1742	2980	177332	178569
Оборона	83434	83434	5132	5383	88566	88817
Громадський порядок, безпека та судова влада	100646	100647	9616	10397	110262	111044
Економічна	39255	39255	34066	35423	73321	74678

діяльність						
Охорона навколишнього природного середовища	3962	3962	787,3	800,8	4749	4763
Житлово-комунальне господарство	255	255	158,9	158,9	414	414
Охорона здоров'я	24221	24221	1014	1309	25235	25530
Духовний та фізичний розвиток	10262	10262	99,9	107,7	10362	10370
Освіта	27557	27657	13782	15037	41339	42694
Соціальний захист та соціальне забезпечення	150695	150695	389,5	409,9	151085	151105
Разом	615877	615977	66788	72006	682665	687983
Міжбюджетні трансферти	292590	292490	16446	16446	309036	308936
Усього:	908467	908467	83234	88452	991701	996919

З табл. 3.1 бачимо, що на 2018 рік видатки державного бюджету заплановані у розмірі – 996919 млн. грн., у тому числі: видатки на загальнодержавні функції – 178569 млн. грн., на оборону – 88817 млн. грн., на громадський порядок, безпеку та судову владу – 111044 млн. грн., на економічну діяльність – 74678 млн. грн., на охорону навколишнього природного середовища – 4763 млн. грн., на житлово-комунальне господарство – 414 млн. грн., на охорону здоров'я – 25530 млн. грн., на духовний та фізичний розвиток – 10370 млн. грн., на освіту – 42694 млн. грн., на соціальний захист і соціальне забезпечення склали – 151105 млн. грн., міжбюджетні трансферти – 308936 млн. грн. Як бачимо, після міжбюджетних трансфертів, найбільша частка видатків – на загальнодержавні функції та на соціальний захист і соціальне забезпечення, що пояснюється низьким рівнем доходів громадян України та неспроможністю забезпечити себе соціально-необхідними умовами для проживання.

У табл. 3.2 проаналізуємо динаміку фінансування соціальної сфери у 2018 році як з державного, так і місцевих бюджетів.

Таблиця 3.2

Планові видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення державного бюджету та місцевих бюджетів за функціональною класифікацією видатків у 2018 р., млн. грн.

Показники	Планові видатки на 2018 рік		
	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Зведений бюджет
Соціальний захист на випадок непрацездатності	1674	14574	16248
Соціальний захист пенсіонерів	139313	7566	146879
Соціальний захист ветеранів війни та праці	1455	7947	9402
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	119	49630	49749
Соціальний захист безробітних	0	115	115
Допомога у вирішенні житлового питання	1967	66483	68450
Соціальний захист інших категорій населення	6262	2511	8773
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	28	0	28
Інша діяльність у сфері соціального захисту	287	4482	4769
Разом:	151105	153308	304413

З табл. 3.2 зробимо наступні висновки. На 2018 рік передбачено видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення Зведеного бюджету у розмірі – 304 413 млн. грн., у тому числі – 151105 млн. грн. з державного бюджету та 153308 млн. грн. з місцевих бюджетів. Найбільше видатків передбачено на соціальний захист пенсіонерів – 146879 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 139313 млн. грн., з місцевих бюджетів – 7566 млн. грн. Видатки на допомогу у вирішенні житлового питання передбачено у розмірі – 68450 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1967 млн. грн., з місцевих бюджетів – 66483 млн. грн. Видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 49749 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 119 млн. грн., з місцевих бюджетів – 49630 млн. грн. Видатки на соціальний захист на випадок

непрацевдатності – 16248 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1674 млн. грн., з місцевих бюджетів – 14574 млн. грн.; соціальний захист ветеранів війни та праці – 9402 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1455 млн. грн., з місцевих бюджетів – 7947 млн. грн. Видатки на соціальний захист інших категорій населення – 8773 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 6262 млн. грн., з місцевих бюджетів – 2511 млн. грн. Видатки на іншу діяльність у сфері соціального захисту – 4769 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 287 млн. грн., з місцевих бюджетів – 4482 млн. грн. Видатки на соціальний захист безробітних з місцевих бюджетів – 115 млн. грн., видатки з державного бюджету на фундаментальні дослідження і розробки у сфері соціального захисту – 28 млн. грн.

З метою удосконалення розподілу видаткових повноважень між органами влади центрального та місцевого рівня і органами місцевого самоврядування, а також з метою формування моделі більш ефективного використання наявних фінансових коштів та залучення додаткових коштів доцільно вжити наступні заходи:

1. Внести зміни до Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" стосовно:

- запровадження системи мінімальних стандартів надання соціальних послуг населенню, або мінімальних соціальних стандартів, які (в грошовому еквіваленті) мають використовуватись як основа розподілу міжбюджетних трансфертів;
- врахування місцевої специфіки при розробці методології визначення нормативів соціальних видатків;
- встановлення гнучкої системи змін державних соціальних стандартів та соціальних гарантій, відповідно до змін економічного становища.

2. Розробити та прийняти законодавчі акти, які б унормовували питання:

- введення спеціального принципу співфінансування соціальних витрат - надання субвенцій має забезпечуватись участю місцевих бюджетів у фінансуванні витрат, що сприятиме мотивації місцевих органів до підтримання

певного рівня фінансування послуг соціальної сфери; норматив фінансової забезпеченості має бути встановлений як відсоткова частка, на яку держава забезпечує кожен соціальний стандарт (усі стандарти по галузі або сукупність усіх стандартів);

- залучення приватного сектора до надання місцевих послуг на контрактних засадах, що дозволить знизити витрати на надання таких послуг та підвищить їх якість завдяки впровадженню конкуренції на ринку соціальних послуг;

- функціонування територіальних позабюджетних соціальних фондів, розробка механізмів спрямування громадськими, некомерційними і комерційними організаціями коштів до таких фондів;

- формування місцевих соціальних бюджетів, створення міжрегіональних соціальних проектів та їх фінансового забезпечення.

Головним результатом реформ у 2018—2020 роках буде стає економічне зростання, яке базуватиметься на розширенні насамперед інвестиційного попиту, зміцненні конкурентоспроможності української економіки, підвищенні ефективності використання виробничих ресурсів та науково-технологічного потенціалу.

Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2018—2020 роки, схвалений постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 411, розроблений за трьома сценаріями та ґрунтується на аналізі розвитку економіки у 2014—2016 роках, поточної економічної ситуації, припущеннях, що враховують вплив зовнішніх та внутрішніх чинників і ризиків, та містить перспективи розвитку економіки України у 2018—2020 роках (у цілому та за секторами економіки).

Сценарії 1 та 2 передбачають активне впровадження економічних і соціальних реформ, визначених у середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275 “Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на

2017 рік”. При цьому за сценарієм 1 більш помірними вбачаються темпи адаптації бізнесу до нових умов, враховуючи збереження значних викликів та ризиків в економіці. Також становлення інноваційно-інвестиційної моделі є затратним процесом через зростання витрат товаровиробників та держави в цілому на проведення модернізації виробництва та підвищення його інноваційної складової, що в період трансформаційних процесів не дає можливості демонструвати високі темпи росту. Відповідно за цим сценарієм у 2018 році прогнозується зростання валового внутрішнього продукту на рівні 3 відсотків, у 2019 — на 3,6 відсотка, у 2020 — на 4 відсотки.

За сценарієм 2 економічний та соціальний розвиток відбуватиметься на фоні більш оптимістичних очікувань щодо адаптації бізнесу до зміни економічних умов, а також більш динамічного зрушення соціальних показників, зокрема зростання соціальних стандартів та нижчого рівня безробіття, більшого притоку капіталу ззовні. За сценарієм 2 прогнозується зростання валового внутрішнього продукту на 4 відсотки у 2018—2019 роках та до 5 відсотків у 2020 році.

Сценарій 3 враховує нестійкість тенденцій світової економіки і передбачає дещо гірші зовнішні умови розвитку, ніж у сценаріях 1 і 2. Негативний вплив зовнішньої кон’юнктури послаблюватиме фінансові можливості впровадження реформ. За цим сценарієм у 2018 році прогнозується зростання валового внутрішнього продукту на рівні 1,2 відсотка, у 2019 році — на 1 відсоток, у 2020 році — на 1,7 відсотка.

У табл. 3.3 проаналізуємо динаміку показників соціаль-економічного розвитку у 2018-2020 рр. за сценарієм 1.

Таблиця 3.3

Динаміка показників у 2018-2020 рр. за сценарієм 1

Показники за сценарієм 1 (базовим)	2017 рік*	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Валовий внутрішній продукт, номінальний, млрд. гривень	2845,8	3 247,7	3 611	3 981,3
Валовий внутрішній продукт,	101,8	103	103,6	104

Показники за сценарієм 1 (базовим)	2017 рік*	2018 рік	2019 рік	2020 рік
відсотків до попереднього року				
Індекс споживчих цін, грудень до грудня попереднього року, відсотків	111,2	107	105,9	105
Індекс цін виробників промислової продукції, грудень до грудня попереднього року, відсотків	116,8	109	107,2	106
Рівень безробіття населення у віці 15—70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до економічно активного населення відповідного віку	9,3	9,1	8,9	8,5
Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд. гривень	796,3	972,3	1 074,4	1 185,9
Прибуток прибуткових підприємств, млрд. гривень	639	726,6	817,1	911,2
Експорт товарів і послуг, млн. доларів США	50 735	54 419	57 718	62 427
Імпорт товарів і послуг, млн. доларів США	57 222	61 806	65 649	70 104
Обмінний курс гривні до долара США, в середньому за період, гривень за долар США	27,8	29,3	30,5	31

* Схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2016 р. № 399 “Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2017 рік” (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 385).

Основні прогностичні макропоказники можуть бути скореговані на основі уточнення статистичних даних, зміни поточної соціально-економічної ситуації та умов функціонування економіки з урахуванням темпів необхідних реформ, внутрішніх та зовнішніх ризиків і загроз розвитку економіки.

На рис. 3.2. наведено основні новації реформи міжбюджетних відносин.

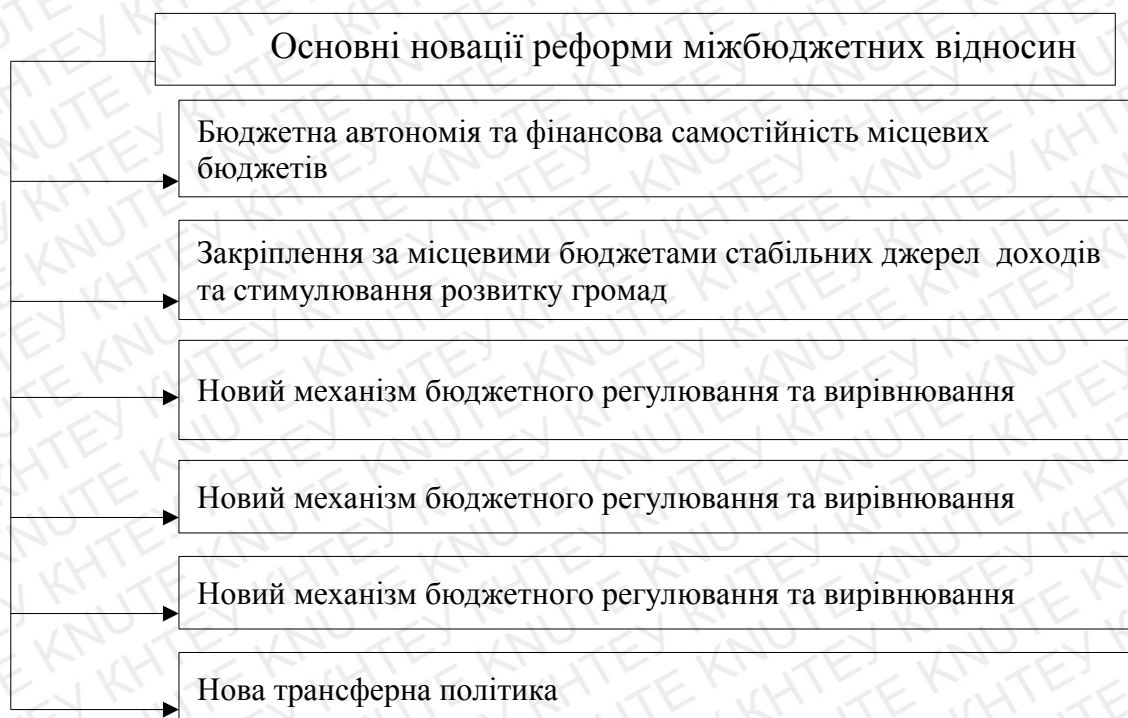

Рис. 3.2. Основні новації реформи міжбюджетних відносин у 2018 році

Таким чином, на 2018 рік передбачено видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення Зведеного бюджету у розмірі – 304 413 млн. грн., у тому числі – 151105 млн. грн. з державного бюджету та 153308 млн. грн. з місцевих бюджетів. Найбільше видатків передбачено на соціальний захист пенсіонерів – 146879 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 139313 млн. грн., з місцевих бюджетів – 7566 млн. грн. Видатки на допомогу у вирішенні житлового питання передбачено у розмірі – 68450 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1967 млн. грн., з місцевих бюджетів – 66483 млн. грн. Видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 49749 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 119 млн. грн., з місцевих бюджетів – 49630 млн. грн. Видатки на соціальний захист на випадок непрацездатності – 16248 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1674 млн. грн., з місцевих бюджетів – 14574 млн. грн.; соціальний захист ветеранів війни та праці – 9402 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1455 млн. грн., з місцевих бюджетів – 7947 млн. грн. Видатки на соціальний захист інших категорій населення – 8773 млн. грн., у тому числі з державного бюджету –

6262 млн. грн., з місцевих бюджетів – 2511 млн. грн. Видатки на іншу діяльність у сфері соціального захисту – 4769 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 287 млн. грн., з місцевих бюджетів – 4482 млн. грн. Видатки на соціальний захист безробітних з місцевих бюджетів – 115 млн. грн., видатки з державного бюджету на фундаментальні дослідження і розробки у сфері соціального захисту – 28 млн. грн.

У 2018 році в цілому видатків з державного бюджету передбачено на 5 % більше, ніж фактичні видатки минулого року. Щодо місцевих бюджетів, то видатки заплановано на 8,5 % більше, ніж фактичні видатки у 2017 році. Для забезпечення сталого економічного розвитку населення держави в цілому необхідно провести немало кількість реформ, які б давали потрібний результат.

Кількісні показники делегування повноважень та функцій щодо фінансування різних секторів системи соціального захисту населення в країнах ЄС у значній мірі визначаються рівнем економічного розвитку країни, фінансовим потенціалом територіальних громад, сформованою моделлю фінансування соціального захисту (англосаксонська, континентальна, південно-європейська, перехідна), а також характерним для країни та окремих територіальних громад ступенем солідарності. Тож, як свідчить проведений аналіз, у силу історичних, культурних, політичних та інших факторів у державах однакового рівня економічного розвитку застосовуються різні механізми розподілу функцій щодо фінансування та організації систем соціального захисту. Проаналізувавши світовий досвід бюджетного фінансування соціальної сфери, можна зробити висновок, що немає єдиного вирішення проблеми щодо проведення кардинальних реформ, які б оптимально відповідали інтересам усіх верств населення і держави.

На 2018 рік передбачено видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення Зведеного бюджету у розмірі – 304 413 млн. грн., у тому числі – 151105 млн. грн. з державного бюджету та 153308 млн. грн. з місцевих бюджетів. Найбільше видатків передбачено на соціальний захист пенсіонерів – 146879 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 139313 млн. грн., з

місцевих бюджетів – 7566 млн. грн. Видатки на допомогу у вирішенні житлового питання передбачено у розмірі – 68450 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1967 млн. грн., з місцевих бюджетів – 66483 млн. грн. Видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 49749 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 119 млн. грн., з місцевих бюджетів – 49630 млн. грн. Видатки на соціальний захист на випадок непрацездатності – 16248 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1674 млн. грн., з місцевих бюджетів – 14574 млн. грн.; соціальний захист ветеранів війни та праці – 9402 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 1455 млн. грн., з місцевих бюджетів – 7947 млн. грн. Видатки на соціальний захист інших категорій населення – 8773 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 6262 млн. грн., з місцевих бюджетів – 2511 млн. грн. Видатки на іншу діяльність у сфері соціального захисту – 4769 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – 287 млн. грн., з місцевих бюджетів – 4482 млн. грн. Видатки на соціальний захист безробітних з місцевих бюджетів – 115 млн. грн., видатки з державного бюджету на фундаментальні дослідження і розробки у сфері соціального захисту – 28 млн. грн.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

В економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності понять соціального захисту та соціального забезпечення. Але, дослідивши наукові праці, узальнено можна визначити, що соціальний захист – це основна форма соціальної політики; система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової чи тимчасової втрати працездатності, втрат годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, також старості та в інших випадках, передбачених законодавством України; комплекс законодавчо закріплених гарантій, що протидіють дестабілізуючим життєвим факторам. Соціальне забезпечення – це державна підтримка верств населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, тобто заходи, що включають надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення.

Рівень показників якості життя в Україні має позитивні зрушення: так, прожитковий мінімум з 1108 грн. у 2013 р. зріс до 1 600 грн. у 2017 р. Приріст можна відмітити й щодо розміру мінімальної заробітної плати – з 1218 грн. у 2013 році до 3200 грн у 2017 році та пенсії – з 899 грн. у 2013 році до 1373 грн. у 2017 році. Позитивним є й скорочення офіційного рівня безробіття – з 487,7 тис. осіб у 2013 році до 354,4 тис. осіб у 2017 році. Протягом досліджуваного періоду кількість зареєстрованих безробітних зменшилася на 133,3 тис. осіб. Номінальна середньомісячна заробітна плата мала тенденцію до збільшення з 3234 грн. у 2013 році до 7104 грн. у 2017 році. Обсяг реалізованої промислової продукції також збільшився майже у два рази – з 1006280 млн. грн. у 2013 році до 1926868 млн. грн. у 2017 році. Обсяг сільськогосподарської продукції збільшився більше, ніж у два рази – з 308100 млн. грн. у 2013 році до 690895 млн. грн. у 2017 році. Обсяг виконаних будівельних робіт також збільшився майже в два рази – з 58879,8 млн. грн. у 2013 році до 101075 млн. грн. у 2017

році. Кількість пенсіонерів в Україні зменшилася – на 1683,5 тис. осіб або на 12,3 % - з 13639,7 тис. осіб у 2013 році до 11956,2 тис. осіб у 2017 році. При цьому середній розмір пенсії збільшився на 24,3 % - з 1470,7 грн. у 2013 році до 1828,3 у 2017 році. За аналізованого періоду номінальний розмір ВВП України збільшився у два рази – з 1454,9 млрд. грн. у 2013 році до 2982,9 млрд. грн. При цьому реальний розмір ВВП – збільшився лише на 47,4 % - з 1410,6 млрд. грн. у 2013 році до 2079,2 млрд. грн. у 2017 році. Номінальний ВВП на душу населення збільшився на 119,5 % - з 31989 грн. у 2013 році до 70210 грн. у 2017 році. Зміна споживчих цін має тенденцію до збільшення (у грудні порівняно з груднем попереднього року) – з 0,5 % у 2017 році до 13,7 % у 2017 році. Найбільшим даний показник був у 2015 році, що пов'язано з значною інфляцією в країні та девальвацією національної валюти.

Основна частина видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення забезпечується за рахунок коштів державного бюджету. Протягом досліджуваного періоду фінансове забезпечення соціальних видатків бюджету збільшилося за всіма напрямками, що свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки громадян українського суспільства та спробу їх реформувати. Проте негайного вирішення потребує проблема створення ефективних організаційно-фінансових механізмів забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Фінансування соціальної сфери - цілісна система організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

Кількісні показники делегування повноважень та функцій щодо фінансування різних секторів системи соціального захисту населення в країнах ЄС у значній мірі визначаються рівнем економічного розвитку країни, фінансовим потенціалом територіальних громад, сформованою моделлю фінансування соціального захисту (англосаксонська, континентальна,

південно-європейська, перехідна), а також характерним для країни та окремих територіальних громад ступенем солідарності. Тож, як свідчить проведений аналіз, у силу історичних, культурних, політичних та інших факторів у державах однакового рівня економічного розвитку застосовуються різні механізми розподілу функцій щодо фінансування та організації систем соціального захисту. Проаналізувавши світовий досвід бюджетного фінансування соціальної сфери, можна зробити висновок, що немає єдиного вирішення проблеми щодо проведення кардинальних реформ, які б оптимально відповідали інтересам усіх верств населення і держави.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів держави проблему соціального захисту населення доцільно вирішувати шляхом трансформації політики доходів громадян країни, а не через збільшення його фінансування за рахунок державних коштів. Адже збільшення обсягів видатків бюджету на соціальний захист призводить до формування у населення сталої залежності від матеріальної державної допомоги і в підсумку майже не впливає на зростання рівня добробуту громадян країни.

В умовах економічної нестабільності та катастрофічної нестачі коштів, зростання кількості осіб, що потребують державної допомоги, фінансування соціальної сфери залишається актуальною проблемою, для вирішення якої доцільно залучати не лише державу, а й пересічних громадян та господарюючі структури. Основними напрямками вдосконалювання механізму фінансового забезпечення соціальної сфери повинні стати: посилення відповідальності за нецільове використання коштів; оптимальне розмежування повноважень щодо здійснення видатків між органами влади всіх рівнів; залучення неурядових організацій до надання соціальних послуг із метою підвищення їх якості тощо. Лише комплексне впровадження окреслених заходів дасть змогу досягти підвищення ефективності фінансування соціальної сфери та покращення якості життя населення як основної мети реалізації соціально-економічної політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуменко В. Д. Інновації в управлінні суспільним розвитком: навч. посіб. / А. М. Михненко, В. Д. Бакуменко, С. О. Кравченко. – К.: [НАДУ], 2009. – 116 с.
2. Балашов А. М. Сучасні проблеми соціального захисту населення в Україні / Балашов А. М. // Економіка та держава - № 1(2010) – с. 82-85.
3. Бендесюк О. О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки / О.О. Бендесюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/615/2/TNTUB_2013_v26_No1_O_Bendasyuk-State_of_the_Social_Welfare_in__123.pdf.
4. Білоусов В. Огляд зарубіжного досвіду в сфері реформування системи пенсійного забезпечення. Перспективи для України / В. Білоусов // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 3. – С. 39–46.
5. Білинська М. М. Державне управління галузевими стандартами в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні: моногр. / М. М. Білинська; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: НАДУ, 2004. – 246 с.
6. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: [посіб.] / Бойко М. Д. – К.: «Олан», 2004. – 312 с.
7. Болотіна Н. Б. Міжнародне соціальне право: досвід для України щодо стандартизації соціальних прав / Н. Б. Болотіна // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2011. – Вил. 11. – С. 10-14.
8. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. – К.: Знання, 2005. – 381 с.
9. Борецька Н. Зарубіжний досвід удосконалення ринку праці та соціального захисту населення // Економіка України. – 2010. – № 10. – С. 79-81.

10. Борецька Н.П. Соціальний захист населення в умовах ринкової трансформації економіки. Автореф. дис. докт. екон. наук: спец. 08.01.01. – К., 2002. – 39 с. 1.
11. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. - Донецьк: Янтара, 2001. – 352 с.
12. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/960/>.
13. Булавець В. Актуальні проблеми теорії і практики соціального захисту населення / Булавець В.// Світ фінансів – 2011. - № 4. – с. 122-126.
14. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: [монографія] / За ред. Л. Л. Тарангул. – Ірпінь; К.: Фенікс, 2012. – 532 с.
15. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: [монографія] / За ред. Л. Л. Тарангул. – Ірпінь; К.: Фенікс, 2012. – 532 с.
16. Бюджетна система: навч. посіб. / Н. Д. Чала, Л. В. Лазоренко. - К.: Знання, 2010. - 223 с.
17. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI // zakon.rada.gov.ua.
18. Бюджетний щоденник на 2016 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/FEAO_Schodennyk_A_5_web.pdf.
19. Величко О. В. Бюджетний механізм забезпечення розвитком соціальної інфраструктури / О.В. Величко // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 2(32). – с. 79–86.
20. Гальчинський А. Три кроки бюджетної політики / Анатолій Гальчинський // Дзеркало тижня – 15. 09. 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/publications/2006/09/15/241731/>.

21. Геєць В. Інноваційна Україна – 2020: основні положення національної доповіді. Стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 13 травня 2015 року / В. Геєць // Вісник НАН України. – 2015. – №7. – с.18–22.
22. Герасименко Г.В. Напрями модернізації фінансового забезпечення системи соціальної підтримки населення України //Г.В. Герасименко // Механізм регулювання економіки. - С: 2013. Вип. 4. - С. 180-188.
23. Герасименко Г.В. Управління соціальними видатками держави в Україні: проблеми та пріоритети // khntusg.com.ua.
24. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація та практична реалізація бюджетної доктрини держави: Монографія / В. Г. Дем'янишин – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
25. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери. Монографія // За ред. доктора філософії, професора, академіка АЕНУ Т.М. Кір'ян, д.е.н., проф. Ю.В. Пасічника. – Черкаси, видавець Чабаненко Ю., 2012. – 398 с.
26. Державний бюджет і бюджетна стратегія в умовах економічних реформ: У 4-х т. / ДННУ «Академія фін. управління»; За заг. ред. М.Я. Азарова. – К., 2011. – Т. 4: Державні соціальні видатки: напрями реалізації та підвищення ефективності. – 608 с.
27. Друкер П. Ф. Епоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества / Питер Ф. Друкер; [пер. с англ.]. – М.: Вильямс, 2007. – 336 с.
28. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
29. Є. О. Максимчук. Бюджетне фінансування програм соціального захисту населення / Максимук Є. О./ Фінансова політика та економічне регулювання. Наукові праці НДФІ 3 (48) - 2009 р. – с. 106-114.
30. Єфименко Т. І. Фіскальний простір антикризового регулювання / Т. І. Єфименко. – К.: Академія фінансового управління, 2012. – 332 с.

31. Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності” від 23 вересня 1999 року.

32. Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” 2000, №22, (ст. 171).

33. Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням” від 18 січня 2001 року.

34. Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 09 липня 2003 року.

35. Закон України „Про Державний бюджет України на 2015 рік” від 28.12.2014 р. № 80-VIII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

36. Закон України „Про Державний бюджет України на 2016 рік” від 25.12. 2015 р. № 928-VIII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

37. Закон України „Про Державний бюджет України на 2017 рік” від 21.12.2016 р. № 1801-VIII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1801-19>.

38. Закон України „Про Державний бюджет України на 2018 рік” від 07.12.2017 р. № 2246-VIII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.

39. Закон України „Про оплату праці” від 24.03.1995 р. № 108-95ВР. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.

40. Иванова Р. И. Правоотношения по социальному обеспечению в СССР / Иванова Р. И. – М.: Юрид. лит, 1986. – 176 с.

41. Іляш О. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. / О. І. Іляш, С. С. Гринкевич. – К.: Знання, 2010. – 476 с.

42. Інформація про виконання бюджету Пенсійного фонду України за відповідний рік / Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>.
43. Кириленко О.П. Фінанси: Навч. посібник. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212 с.
44. Ковальська Е. М. Соціальний захист населення України: стан, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Е. М. Ковальська. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/5_101864.doc.htm.
45. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
46. Колодізев О. М. Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки: монографія / О.М.Колодізев. – Х.: ВД ІНЖЕК, 2009. – 278 с.
47. Коляда Т. А. Фінансове забезпечення соціальних функцій держави: стан, тенденції та напрямки оптимізації // www.problecon.com.
48. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
49. Кочемировська О. О. Основні напрямки оптимізації системи соціального захисту в Україні: аналіт. доп. [Електронний ресурс] / О. О. Кочемировська, О. М. Пищуліна. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-c0056.pdf.
50. Кудінова М. М. Проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні / М.М. Кудінова, В.В. Варук. – Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – Випуск 4, 2015. – С. 460-463.
51. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): монографія. / За наук. ред. д.е.н., проф., академіка

НАН України Б. М. Данилишина /РВПС України НАН України. — Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. — 818 с.

52. Л. А. Гордієнко. Оцінка фінансового забезпечення в Україні // Гордієнко Л. А. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету - О: 2014 Вип. 3. - С. 127 - 130.

53. Лободіна З.М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні / З. М. Лободіна. – Вісник ТНЕУ, 2014. – № 3. – С. 7-19.

54. Лопушняк Г. С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки / Г. С. Лопушняк // Фінанси України. – 2012. - № 10. – с. 38-46.

55. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період / І. О. Луніна. – Х.: Форт, 2000. – 296 с.

56. Мальований М. І. Теоретичні основи фінансового забезпечення соціального захисту / М. І. Мальований // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 5. – С.174-185.

57. Мельник К. Ю. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ (проблеми теорії та практики): дис. канд. юрид. наук. / К. Ю. Мельник. – Х., 2003. – 202 с.

58. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій [Текст]: моногр. / Під ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.

59. Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 656 с. (Альма-матер).

60. Нерівність в Україні: Масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М. Лібанової; НАН України; ін-т демогр. та соціал. досліджень ім. М.В. Птухи. – К., 2012. – 404 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/nerivnist_2012.pdf.

61. Нечай А. Аналіз соціальних пілг в Україні: аналітичний огляд, підготовлений для представництва світового банку в Україні / А. Нечай. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.

62. Н. Д. Тимчишена. Шляхи вдосконалення фінансового механізму у сфері фінансування соціального захисту // Тимчишено Н. Д. Науковий вісник. - В: 2014, Вип. 87. - С. 345 - 351.
63. О. Б. Яфінович Особливості фінансування соціального захисту в Україні // Яфінович О.Б. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія економічні науки - Х: 2015, Вип. 12 частина 3. - С. 195-199.
64. Огаренко В. М. Економічна соціологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Огаренко. – Запоріжжя: Класич. приватний ун-т, 2010. – 288 с.
65. Онуфрик М. Соціальна політика в Україні впродовж 25 років: стан, виклики і перспективи / М. Онуфрик // Агора. – 2016. – вип. 17. – с. 41–48.
66. Опарін В.М., Малькова В.І., Кондратюк С.Я. Бюджетна система: Навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2000. – 208 с.
67. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія) – К.: КНЕУ, 2009. – 164 с.
68. Осьмірко І. В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку: поняття, структура та принципи функціонування / І.В.Осьмірко // Бізнесінформ. – 2012. – № 7. – С. 47–49.
69. Павлюк К. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні / К. В. Павлюк, О. В. Степанова // Фінанси України. – 2012. – № 4. – С. 94-99.
70. Писаревська А. К. Актуальні питання фінансування галузей соціальної сфери / А. К. Писаревська // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. - № 24. – С. 97-99.
71. Пігуль Н. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах / Н. Пігуль // Ефективна економіка. – 2013. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2506>.
72. Пігуль Н. Г. Типологія моделей фінансування розвитку соціальної сфери / Н. Г. Пігуль // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. — Суми, 2014. — Вип. 38. — С. 220–229.

73. Пігуль Н. Г. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта, А. О. Бойко // Вісник Національного банку України. – 2015. — № 1 (227). — С. 30–35.

74. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні / Н. Пігуль, О. Люта, А. Бойко // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 1 (227). – с. 30-35.

75. Пігуль Н. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах // Н. Пігуль // Ефективна економіка. - К: 2013. Вип. 11 - С. 92 - 99.

76. Поляк Н. О. Методологічні підходи щодо адаптації українських соціальних стандартів до стандартів Європейського кодексу соціального забезпечення / Н. О. Поляк // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Серія. Економічні науки. — 2013. — № 7 (196), ч. 2. — С. 161–167.

77. Поляк Н. О. Порівняння українського законодавства у галузі соціального забезпечення з нормами Європейського кодексу соціального забезпечення / Н. П. Баранова, Н. О. Поляк // Актуальні питання кодифікації законодавства України. — Випуск 2. — К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2010. — С. 11–16.

78. ПРООН: Україна за індексом людського розвитку посіла 83 місце з 187 країн [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2014/07/24/-83-187-.html>.

79. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту Закон України №3551-ХІІ від 22.10.1993р // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. - №45. - Ст.425.

80. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України №1058-IV від 09.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. - № 49-51. - Ст. 376.

81. Про пенсійне забезпечення: Закон України №1788-ХІІ від) 5.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. - № 3. - Ст. 10.

82. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України № 796-ХІІ від 28.02.1991р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. - № 16. - с. 200.
83. Рабинович П. Природне право: діалектика приватного й публічного / П. Рабинович // Право України. – 2004. – №9. – С. 61–63.
84. Романенко О. Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр Навчальної Літератури, 2003. – 312с.
85. Р. П. Підлипна. Аналіз видатків на соціальну сферу // Підлипна Р. П. Ужгородський торговельно-економічний інститут // Збірник наукових праць - УКТУ: 2014 Вип. 6. - С. 222 - 234.
86. Руженський М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України: [монографія] / М. Руженський. – К.: ІПК ДСЗУ, 2013. – 318 с.
87. Серватинська І.М. Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід / І.М. Серватинська // «Світ фінансів». - 2014 р. - Вип. 3. - С. 163 - 172.
88. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М. Синчук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 318 с.
89. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика / І. П. Сидор. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4298>.
90. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. – Х.: “Одіссей”, 2001. – 384 с.
91. Сіденко С.В. Розвиток систем соціального захисту в умовах глобалізації економіки. Автореф. дис. докт. екон. наук: спец. 08.05.01. – К., 1999. – С. 27
92. Скомарохова О.І. Соціальна політика та соціальний захист економічно активного населення України. Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.09.01. – К., 1998. – 21 с.

93. Снісаренко О.Б. Аналіз рівня та якості фінансування соціально-культурної сфери у контексті індексу людського розвитку / О.Б. Снісаренко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2012. – № 2. – С. 5-19.
94. Собченко В. В. Основні моделі соціальної політики в країнах Центральної та Східної Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/5/01.pdf>.
95. Сокирська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І.Г.Сокирська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 89 – 93.
96. Соціальна політика: політико-правові засади та особливості управління соціальними процесами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://buklib.net/books/27137/>.
97. Сташків Б.І. Теорія прав соціального забезпечення: Навч. посіб. — К.: Знання, 2005. — 405 с.
98. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Гесць та ін.; Нац. ін-т стратегічних досліджень, Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки з питань європейської інтеграції України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
99. Суховий Д. Роль державного бюджету України у фінансуванні соціальних гарантій / Д. Суховий // Вісник Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». — 2010. — вип. 120. — с. 56–59.
100. Теорія фінансів: підручник / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. - К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.
101. Устинов С. О. Співвідношення термінів "соціальний захист" та "соціальне забезпечення" в законодавстві України / С. О. Устинов // Юридична наука і практика. - 2011. - № 2. - С. 90-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/njj_2011_2_15.

102. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; за наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.
103. Фінанси. Навч.-метод. посібник / за ред. Юрій С.І. – Тернополь: ТАНГ, 2002. – 207 с.
104. Фінанси: навч. посіб. / О.Г.Близнюк, Л.І.Ланкова, В.І.Оспіщев та ін.; за ред. В.І.Оспіщева. – К.: Знання, 2006. – 415 с. – (Ukrainian source).
105. Фінанси: Підручник / За ред. С.І.Юрія, В.М.Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
106. Фінансова політики та податково-бюджетні важелі її реалізації / За ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – 468 с.
107. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління: моногр. / А. А. Халецька. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 430 с.
108. Хома Н. М. Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів / Н. М. Хома // Держава і право. — 2012. — Випуск 56. — С. 618– 623.
109. Чорній Л. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування: аналіт. звіт / Л. Чорній, О. Романюк, К. Романовський [та ін.]. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
110. Чорнодід І. С. Порівняння моделей соціально-орієнтованих економік / І. С. Чорнодід // Технологический аудит и резервы производства. — 2014. — № 2/2(16). — С. 34–38.
111. Чугунов І. Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни / І. Я. Чугунов, І. М. Ігнатюк // Економічний вісник університету. - 2016. - Вип. 28(1). - С. 217-226. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2016_28%281%29__31
112. Чухно А. А. Інституціонально-інформаційна економіка: [підручник] // А. А. Чухно, П. М. Леоненко, П. І. Юхименко; [за ред. акад. НАН України А. А. Чухна]. – К.: Знання, 2010. – 687 с.

113. Шаманська Н. Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог: сучасний стан і пріоритети / Н. Шаманська // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 2(41). – с. 43–48.
114. Швайко М.Л. Зарубіжний досвід бюджетного фінансування соціальної сфери та можливості його використання в Україні / М. Л. Швайко// Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук.праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2003. – Т.7. – с. 154-158.
115. Шклярський Ю. Соціальний захист в економічній структурі суспільства // Соціальний захист. – 1998. – № 8. – С. 33-40.
116. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 210с.
117. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.
118. Яфінович О.Б. Особливості фінансування системи соціального захисту населення в Україні / О.Б. Яфінович. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. – Випуск 12, 2015. – С. 195-199.
119. <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> – сайт Державної казначейської служби України.
120. Видатки зведеного бюджету України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> // Державна служба статистики України.
121. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=404574&cat_id=4046.
122. Сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Визначення сутності поняття «соціальний захист»

№ п/п	Автор	Сутність поняття
1.	Н. Пігуль, О. Люта, А.Бойко [74, с. 30]	Соціальна сфера - сектор економіки, в якому здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних та нематеріальних благ, а також відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участі держави як гаранта підвищення рівня життя населення
1.	М. Руженський [86, с.98]	Соціальний захист - це категорія розподільчих відносин, продукт ринкової економіки. В умовах державної власності їй немає місця у взаємовідносинах держави і населення, оскільки держава не може захищати громадян від самої себе.
2.	Є. О. Максимчук [29, с. 106]	Система соціального захисту населення – це мережа соціальних програм з надання допомоги окремим категоріям громадян або малозабезпеченим родинам у розмірах, які залежать від їхніх потреб чи ступеня їхньої бідності, а також економічних можливостей держави
3.	А.Ягодка [116, с. 85]	Соціальний захист - система законодавчих, економічних і соціальних, а також соціально-психологічних гарантій
4.	С. Сіденко [91, с. 27]	Соціальний захист можна визначити як сукупність законодавчо закріплених економічних, правових і соціальних гарантій, які надає суспільство кожному своєму члену в разі безробіття, втрати або різкого скорочення доходів, хвороби, народження дитини, виробничої травми, інвалідності, старості тощо
5.	Ю. Шклярський [115, с. 34]	Соціальний захист населення - сукупність усіх форм, які застосовує суспільство для забезпечення захисту від ризиків захворювань, старості, для гарантування у випадку зменшення або втрати доходу”
6.	Н. Борецька [10, с. 39]	Соціальний захист – це система соціальних та економічних прав та гарантій, що закріплюються державою та реалізуються її соціальною політикою на основі механізмів забезпечення життєвого рівня, достатнього для відтворення і розвитку особистості на всіх етапах життєдіяльності людини
7.	О. Скомарохова [92, с. 21]	Соціальний захист – важлива компонента соціальної політики держави, націлена на нейтралізацію негативних наслідків ринкової організації виробництва
8.	І. Сидор [89]	Соціальний захист населення є комплексом економічних, соціальних та правових заходів і

		сукупністю інститутів, які покликані забезпечити усім громадянам країни рівні можливості для підтримання певного рівня життя, а також підтримку окремих соціальних груп населення
9.	Ю. Пасічник [25, с. 198]	Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів
10.	3. Лободіна [53, с. 17]	Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України
11.	К. Ю. Мельник [57, с. 112]	Соціальний захист можна визначити як обов’язок суспільства, який реалізує держава, щодо утримання конкретної категорії громадян в особливих випадках та особливими засобами за рахунок суспільства

ДОДАТОК Б

Система фінансового забезпечення соціальних видатків бюджету [89]
ДОДАТОК В

ОСНОВНІ ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ В УКРАЇНІ	
Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	Надається у розмірі 100 відсотків середньомісячного доходу (стипендії, грошового забезпечення, допомоги по безробіттю тощо) жінки, але не менше 25 відсотків від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму для працездатної особи із розрахунку на місяць.
Допомога при народженні дитини	Загальний розмір декретних виплат становить 41 280 гривень. Однак, отримати всю суму грошової допомоги по народженню відразу у батьків не вийде, оскільки дитячі виплачуються в два етапи. Перший — одноразова допомога (10320 гривень) — зараховується на банківський рахунок батьків через 1-2 місяці після оформлення допомоги. Другий — сума, що залишилася (30960 гривень) — виплачується рівними частинами (860 грн.) протягом трьох років.
Допомога одиноким матерям	Надання грошової допомоги на дітей матерям одиначкам встановлено Постановою КМУ «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми». Сума виплат у 2018 році становить різницю між 100% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом родини в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців.
Допомога на дітей, батьки яких ухиляються від сплати аліментів	Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів призначається дитині віком до 18 років. Аліменти від держави надаються в розмірі, що дорівнює різниці між 50% ПМ для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні 6 місяців.
Допомога на дітей опікунам та піклувальникам	Відповідно до закону, діти, які внаслідок смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування та отримали статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, мають право на державну допомогу. Грошова допомога призначається і виплачується офіційним опікунам або піклувальникам дитини. Сума допомоги з опіки та піклування (в т.ч. на дітей-сиріт) у 2018 році становить 2 прожиткових мінімуми
Пенсія по втраті годувальника	Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається на умовах передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». При цьому розмір пенсії по втраті годувальника залежить від страхового стажу та заробітку померлого годувальника. Якщо в померлого годувальника не було необхідного страхового стажу для призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника, його дітям може бути призначена державна соціальна допомога. Гроші виплачуються щомісяця до досягнення дитиною повноліття. Студентам допомога по втраті годувальника надається до

	завершення навчання, але не довше ніж до досягнення 23 років. Сума державної соціальної допомоги по втраті годувальника у 2018 році встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність: на одну дитину померлого годувальника — 100 відсотків, на двох — 120 відсотків, на трьох і більше — 150 відсотків	
Допомога на дітей-інвалідів	Право дітей-інвалідів на отримання грошової допомоги регламентовано Законом України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам». Розмір фінансової допомоги встановлюється в процентному співвідношенні від прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян.	
Допомога при усиновленні дитини	Надається у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні першої дитини	
Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку	Надається у розмірі, що дорівнює різниці між 100 відсотками прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб, та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців.	
Допомога при похованні	Розмір допомоги на поховання – 1000 грн. У разі смерті пенсіонера виплачується допомога на поховання в розмірі двомісячної пенсії, яку одержував пенсіонер на момент смерті.	
Пільги та субсидії	Субсидії для вішкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.	Призначаються за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги, скраплений газ, тверде та рідке пічне побутове паливо у межах норм споживання.
	Одноразові пільги.	Надаються певним категоріям населення з капітального ремонту помешкання, встановлення телефону, отримання автомобіля.
	Багаторазові пільги.	З оплати житлово-комунальних послуг, телефону, палива, санаторно-курортного лікування, медикаментів, зубопротезування, проїзду та компенсації за невикористане право на пільгове санаторно-курортне лікування.